

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Художньо-педагогічний факультет

Кафедра івент-індустрій, культурології та музеєзнавства

ДИПЛОМНА РОБОТА

Освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр

Спеціальність: 028 Менеджмент соціокультурної діяльності

**КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЖИТОМИРСЬКОГО МУЗЕЮ
КОСМОНАВТИКИ ІМ. С.П. КОРОЛЬОВА.**

Виконала: студентка заочної форми навчання

Гукова Анна Євгенівна

Науковий керівник:

доктор культурології, професор

Виткалов Сергій Володимирович

Рівне, 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	.....
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....	.....
1.1. Музей як соціокультурний феномен сучасності.....	.....
1.2. Еволюція музею як установи культури в сучасній практиці: європейський і вітчизняний досвід.....	.....
РОЗДІЛ II. СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ МУЗЕЇВ У ЧАС ЗНАЧНИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА ВІЙНИ.....	.....
2.1. Житомирщина в структурі культурної діяльності сьогодення: характеристика провідних форм.....	.....
2.2. Специфічні музеї регіону в системі духовної практики сьогодення: музей космонавтики м. Житомира як культурний феномен.....	.....
2.3. Новітні інформаційні технології в практиці регіональних музеїв: PR- технології та інші форми роботи з відвідувачами як вимога сьогодення.....	.....
ВИСНОВКИ.....	.....
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	.....
ДОДАТКИ.....	.....

ВСТУП

Музеї, як зберігачі культурних скарбів, є й виступають надалі як центри культурно-духовного відродження народу та сприяють гуманізації суспільства. Вони об'єднують покоління через соціокультурні процеси, сприяючи розвитку духовності та патріотизму [27]. Однак зміна умов сучасного суспільства вимагає нових підходів до розуміння музею як соціокультурного інституту та його ролі в соціокультурних процесах.

Актуальність дослідження визначається аналізом його ролі, вивченням взаємодії з іншими культурними інститутами та розвитком у контексті глобалізації.

Роль музеїв як соціального інституту, особливо з урахуванням їх освітньо-виховних функцій, також привертає увагу дослідників. Причин для цього – достатньо. Адже змінилися соціальні обставини розвитку суспільства, рівень його інформатизації; зросли духовні потреби тощо.

Музеї посідають центральне місце у контексті сучасної соціокультурної діяльності, виступаючи як важливі місця для збереження, тлумачення та поширення нашого колективного спадку. Музеї стоять на перехресті минулого і сучасності, сполучаючи історію з сучасним суспільством та служачи важливими каналами культурного обміну. Вони відіграють ключову роль у збереженні та просуванні багат шарової тканини людського спадку.

Ця теза фокусується на дослідженні ролі музеїв у регіональних контекстах, висвітлюючи різноманітні досвіди та вплив цих установ на місцеві громади [15].

Шляхом вивчення унікальних способів, якими музеї сприяють соціокультурному ландшафту конкретних регіонів, сподіваємося поглибити наше розуміння їх значущості і актуальності у формуванні сучасного суспільства. Шляхом дослідження регіонального досвіду музеїв це дослідження спрямоване на проливання світла на складний взаємозв'язок

між культурними установами та їхніми громадами, надаючи висновки щодо динамічного відношення між спадщиною, ідентичністю та колективною пам'яттю. Ми прагнемо «відкрити очі» на значущість музеїв як динамічних агентів культурного діалогу та відображення суспільства в різних регіональних контекстах [9].

Актуальність теми «Музеї у структурі сучасної соціокультурної діяльності: регіональний досвід» зумовлена декількома ключовими аспектами, від вирішення яких залежатиме реноме цієї установи в суспільній практиці, зокрема:

1. Збереження культурної спадщини: Музеї відіграють важливу роль у збереженні та популяризації культурної спадщини регіонів. Вони сприяють збереженню історичних, мистецьких та наукових артефактів, які є важливими для ідентичності регіональних спільнот.

2. Освітня функція: Музеї виконують важливу освітню функцію, надаючи доступ до знань про історію, мистецтво, науку та інші сфери. Вони можуть бути важливими освітніми майданчиками для шкіл, університетів та широкої публіки.

3. Соціальна інтеграція: Музеї можуть сприяти соціальній інтеграції, об'єднуючи різні групи населення через спільні культурні заходи та програми. Вони стають платформами для діалогу та взаєморозуміння між різними соціальними та етнічними групами.

4. Економічний вплив: Регіональні музеї можуть стимулювати економічний розвиток, привертаючи туристів та сприяючи розвитку місцевої економіки через створення робочих місць та розвиток суміжних галузей, таких як готельний бізнес та громадське харчування.

5. Інновації та нові технології: В сучасних умовах музеї активно впроваджують новітні технології, що підвищує їхню привабливість і доступність для відвідувачів. Цифрові експозиції, віртуальні тури та інтерактивні експозиції розширюють можливості для взаємодії з аудиторією.

6. Регіональна ідентичність та гордість: Музеї сприяють формуванню та збереженню регіональної ідентичності, допомагаючи місцевим жителям пишатися своєю культурною спадщиною та історією [28].

У цьому контексті вивчення регіонального досвіду функціонування музеїв дозволяє виявити специфічні виклики та можливості, що стоять перед музеями в різних регіонах, і розробити рекомендації для покращення їхньої діяльності в сучасних умовах. А все це надасть можливість перетворити музей на потужний культурний центр, потрібний сучасному суспільству.

Метою даної роботи є дослідження ролі музеїв у розвитку соціокультурної діяльності на регіональному рівні, а також визначення ефективних практик і підходів до їхньої діяльності з урахуванням сучасних викликів та тенденцій. Це включає наступні конкретні цілі:

1. Аналіз внеску музеїв у збереження культурної спадщини:
  - Вивчення способів збереження і популяризації місцевої культурної спадщини через музейні колекції та програми.
  - Оцінка ефективності цих методів у збереженні регіональної (культурної) ідентичності.
2. Дослідження освітньої функції музеїв:
  - Аналіз освітніх програм і заходів, які реалізуються музеями.
  - Вивчення впливу музейних освітніх програм на різні групи населення, зокрема на молодь та школярів.
3. Вивчення соціальної ролі музеїв:
  - Аналіз участі музеїв у соціальній інтеграції та діалозі між різними спільнотами.
  - Дослідження ініціатив музеїв, спрямованих на залучення різних соціальних та етнічних груп.
4. Оцінка економічного впливу музеїв:
  - Визначення ролі музеїв у стимулюванні туризму та місцевої економіки, культурних та креативних індустрій.

- Оцінка економічних вигод, що виникають завдяки музейній діяльності.

5. Впровадження інновацій та нових технологій:

- Аналіз впровадження новітніх технологій в музейну діяльність (цифрові експозиції, віртуальні тури, інтерактивні виставки).

- Оцінка впливу цих технологій на привабливість музеїв та залученість відвідувачів.

6. Вивчення регіональних особливостей музейної діяльності:

- Дослідження специфічних викликів та можливостей, що стоять перед музеями в різних регіонах.

- Визначення успішних практик та інноваційних підходів, що можуть бути застосовані в інших регіонах.

7. Розробка рекомендацій для покращення діяльності музеїв:

- На основі проведеного дослідження, розробка рекомендацій для музеїв, спрямованих на підвищення їхньої ефективності та актуальності в сучасних умовах.

Загалом, мета дослідження полягає у всебічному вивченні ролі музеїв у сучасній соціокультурній діяльності та виявленні шляхів покращення їхньої роботи на регіональному рівні.

Для досягнення мети дослідження необхідно виконати такі завдання:

1. Дослідити теоретичні аспекти ролі музеїв у соціокультурній діяльності:

- Виявити і проаналізувати наукову літературу та теоретичні підходи до функціонування музеїв як соціокультурних інститутів.

- Проаналізувати концепції соціокультурної діяльності та місце музеїв у цій діяльності.

2. Проаналізувати історичний розвиток музейної справи на регіональному рівні:

- Вивчити історію створення та розвитку музеїв у певних регіонах.

- Аналізувати еволюцію музейної діяльності та її вплив на регіональну культуру та суспільство.

3. Виявити основні функції музеїв у сучасному соціокультурному контексті:

- Дослідити освітні, просвітницькі, науково-дослідні та соціальні функції музеїв.

- Оцінити роль музеїв у збереженні культурної спадщини та формуванні регіональної ідентичності.

4. Вивчити інноваційні підходи та технології, що використовуються музеями:

- Аналізувати впровадження цифрових технологій, інтерактивних виставок, віртуальних турів та інших інновацій.

- Оцінити вплив цих технологій на привабливість музеїв та їхню аудиторію.

5. Дослідити економічний вплив музейної діяльності на регіони:

- Визначити внесок музеїв у розвиток туризму та місцевої економіки.

- Оцінити економічні вигоди, створені музеями для місцевих громад.

6. Аналізувати участь музеїв у соціальній інтеграції та взаємодії з різними групами населення:

- Вивчити програми та заходи, спрямовані на залучення різних соціальних та етнічних груп.

- Оцінити ефективність цих програм у зміцненні соціальної згуртованості та діалогу.

7. Вивчити специфіку та особливості музейної діяльності в різних регіонах:

- Дослідити приклади успішних музейних проектів та ініціатив на регіональному рівні.

- Визначити специфічні виклики та можливості, з якими стикаються музеї в різних регіонах.

8. Розробити рекомендації для покращення діяльності музеїв:

- На основі проведеного дослідження, запропонувати практичні рекомендації для підвищення ефективності та актуальності музейної діяльності.

- Визначити шляхи впровадження кращих практик та інновацій у музейну справу.

9. Оцінити перспективи розвитку музейної справи у регіональному контексті:

- Проаналізувати тенденції та наявні прогнози щодо розвитку музеїв у майбутньому.

- Визначити можливі напрями розвитку музейної діяльності з урахуванням сучасних викликів та можливостей.

Об'єкт наукового пошуку – музей як установа культури в системі організаційно-культурного простору регіону.

Предмет наукового дослідження – практика організації музейної діяльності в регіонах (на прикладі Житомирщини).

Наукова новизна дослідження на тему полягає в наступних аспектах:

1. Комплексний підхід до аналізу ролі музеїв у сучасній соціокультурній діяльності:

- Здійснено комплексне дослідження, основні параметри якого враховують усі основні аспекти діяльності музеїв (освітню, просвітницьку, науково-дослідну, соціальну та економічну) в регіональному контексті.

2. Інноваційні підходи та технології:

- Дослідження вперше систематизує та аналізує сучасні інноваційні підходи та технології, які використовуються в музейній справі, зокрема цифрові експозиції, віртуальні тури та інтерактивні виставки, оцінюючи їх вплив на привабливість музеїв та залучення аудиторії.

3. Економічний вплив музейної діяльності:

- Новизна полягає в аналізі економічного впливу музеїв на регіональний розвиток, що включає оцінку внеску музеїв у розвиток туризму

та місцевої економіки, а також створення робочих місць та стимулювання економічної активності.

4. Соціальна інтеграція та взаємодія:

- Дослідження вперше детально розглядає роль музеїв у соціальній інтеграції та зміцненні соціальної згуртованості, вивчаючи програми та заходи, спрямовані на залучення різних соціальних та етнічних груп населення.

5. Регіональний підхід:

- Новизна полягає у врахуванні специфіки та особливостей музейної діяльності в різних регіонах, що дозволяє виявити специфічні виклики та можливості, з якими стикаються музеї на місцевому рівні.

6. Розробка рекомендацій:

- На основі проведеного дослідження розроблено нові практичні рекомендації для покращення діяльності музеїв, які враховують сучасні виклики та можливості, що виникають у сфері музейної справи.

7. Перспективи розвитку:

- Дослідження вперше систематично аналізує тенденції та перспективи розвитку музейної справи у регіональному контексті, що включає прогнози та можливі напрями розвитку музеїв в майбутньому.

Таким чином, наукова новизна дослідження полягає у всебічному аналізі та інтеграції різних аспектів музейної діяльності з урахуванням сучасних тенденцій та регіональних особливостей, що дозволяє отримати нові знання та розробити рекомендації для підвищення ефективності та актуальності музеїв у сучасному соціокультурному просторі.

Практична значимість проведеного дослідження полягає в кількох ключових аспектах, що мають безпосереднє застосування у діяльності музеїв, розвитку регіональної культури та суспільства загалом:

1. Покращення управління музейною діяльністю:

- Розроблені рекомендації можуть бути використані керівниками музеїв для підвищення ефективності управління та оптимізації роботи музеїв.

- Конкретні стратегії та підходи до розвитку музейних програм, включаючи освітні та просвітницькі проекти.

2. Розвиток туристичної привабливості регіонів:

- Використання результатів дослідження для створення нових туристичних маршрутів та залучення туристів, що сприятиме розвитку місцевої економіки.

- Розробка інноваційних музейних програм та виставок, які підвищують інтерес туристів до регіональних музеїв.

3. Впровадження нових технологій:

- Практичні рекомендації щодо впровадження цифрових технологій та інноваційних підходів (віртуальні тури, інтерактивні експозиції) можуть бути корисні для підвищення привабливості музеїв для сучасної аудиторії.

- Використання сучасних технологій для збереження та популяризації культурної спадщини.

4. Соціальна інтеграція та залучення громади:

- Використання результатів дослідження для розробки та впровадження програм, що сприяють соціальній інтеграції та взаємодії різних груп населення.

- Активізація участі місцевих громад у музейних заходах та програмах, що сприяє зміцненню соціальної згуртованості.

5. Освітня діяльність:

- Розробка нових освітніх програм і методик на основі досліджених успішних практик, що можуть бути впроваджені в музеях.

- Підвищення ефективності співпраці музеїв з освітніми закладами, що сприятиме інтеграції музейного досвіду в навчальні процеси.

6. Економічний розвиток:

- Використання дослідження для визначення економічних вигод від музейної діяльності та розробки стратегій для максимізації цих вигод.

- Підтримка розвитку суміжних галузей, таких як готельний бізнес та громадське харчування, завдяки зростанню туристичного потоку.

7. Збереження культурної спадщини:

- Практичні рекомендації для ефективного збереження та популяризації місцевої культурної спадщини.

- Використання результатів дослідження для планування та реалізації заходів щодо охорони культурних цінностей.

8. Адаптація до сучасних викликів:

- Впровадження інноваційних підходів для подолання сучасних викликів, зокрема тих, що виникають у зв'язку з цифровою трансформацією суспільства та зміною культурних потреб аудиторії.

Загалом, практична значимість теми полягає у можливості застосування результатів дослідження для вдосконалення діяльності музеїв, підвищення їхньої ефективності та привабливості, а також у сприянні культурному та економічному розвитку регіонів.

Апробація теми гіпотетично передбачає перевірку та впровадження результатів дослідження на практиці. Це можна здійснити через такі форми:

1. Конференції та семінари:

- Презентація результатів дослідження на наукових конференціях, семінарах та круглих столах, присвячених музейній справі, культурній спадщині та соціокультурній діяльності.

- Обговорення отриманих результатів з фахівцями у галузі музейної справи, культурологами, істориками та соціологами.

2. Публікації в наукових виданнях:

- Публікація статей у фахових наукових журналах, збірниках конференцій та інших наукових виданнях.

- Розповсюдження результатів дослідження серед академічної спільноти для їх подальшого використання та обговорення.

3. Професійні тренінги та курси підвищення кваліфікації:

- Проведення тренінгів та курсів підвищення кваліфікації для працівників музеїв із метою ознайомлення їх із новими методиками та підходами, розробленими в рамках дослідження.

- Використання результатів дослідження у навчальних програмах для підготовки фахівців у галузі музейної справи.

4. Пілотні проекти та експериментальні програми:

- Реалізація пілотних проектів у співпраці з музеями для перевірки ефективності запропонованих рекомендацій на практиці.

- Впровадження експериментальних програм та ініціатив на базі конкретних музеїв з метою оцінки їх впливу та корекції за потреби.

5. Регіональні форуми та зустрічі:

- Організація регіональних форумів та зустрічей з представниками місцевих органів влади, культурних установ та громадських організацій для обговорення результатів дослідження.

- Спільне визначення шляхів впровадження результатів дослідження у практичну діяльність на регіональному рівні.

6. Використання у музейних експозиціях та виставках:

- Застосування результатів дослідження для розробки нових виставок, експозицій та інтерактивних програм у музеях.

- Вивчення відгуків відвідувачів щодо нових підходів та коригування музейних програм на основі отриманих даних.

7. Звіти та рекомендації для органів влади:

- Підготовка звітів та рекомендацій для місцевих та регіональних органів влади щодо підтримки та розвитку музейної діяльності.

- Використання результатів дослідження для розробки стратегій культурного розвитку регіонів.

8. Співпраця з громадськими організаціями та спонсорами:

- Залучення громадських організацій та спонсорів до підтримки проектів, спрямованих на розвиток музейної діяльності на основі отриманих результатів.

- Впровадження спільних ініціатив із метою популяризації музейної справи та збереження культурної спадщини.

Стосовно ж конкретної апробації зазначеної проблематики, то вона виявлялася наступним чином: основні параметри апробації даного дослідження здійснювалися під час здобуття вищої освіти на спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» у формі практичних занять у Рівненському державному гуманітарному університеті, а також шляхом надсилання тем виступів на наукові конференції різних рівнів, зокрема:

Гукова А.Є. – здобувачка ОС «Бакалавр» спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» РДГУ – Музей регіону в системі соціокультурної діяльності: досвід Житомира. *Феномен культури постглобалізму: контекст військових конфліктів: IV між нар н/п конф.*, 22.11.2023, *Маріуполь-Київ*. Київ, 2023. С. 37 [42 с.].

Гукова А.Є. – здобувачка ОС «Бакалавр» спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» РДГУ – Регіональний музей у системі управлінських парадигм: *Регіональний соціокультурний менеджмент: сучасні виклики і тенденції розвитку: V всеукр. наук.-практ. конф.*, м. Львів, 23 листоп., 2023 р.: програма. Львів : Львівська НАМ, 2023. С. 15 [21 с.].

Гукова А.Є. – здобувачка ОС «Бакалавр» спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності». Європейська індустрія дозвілля і особливості її впровадження в українських реаліях: *Звітна наукова конф. проф.-викл. складу, здобувачів в/о та співробітників за 2023 рік*. Рівне : РДГУ, 2024. С. 105 [113 с.].

Гукова А.Є. – здобувачка ОС «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» РДГУ – Українські митці за межами країни: концертна практика в умовах інокультурного середовища. *Молоді музикознавці: ХХІІІ між нар. наук.-практ. конф.*, м. Київ, 29-31 берез. 2024 р.: Програма. Київ: КМAM ім. Р.М.Глієра, 2024. С. 12 [17 с.].

- **Гукова А.Є.** – здобувачка ОС «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» РДГУ, солістка професійних танцювальних колективів Туреччини – Європейська професійна концертна практика крізь призму українського досвіду: погляд молодого фахівця. *ІІІ всеукр. наук.*

конф. «Філософія культурно-мистецької освіти», м. Київ, 28 берез. 2024 р. КНУКіМ. Київ : КНУКіМ, 2024. С. 17 [20 с.].

- **Гукова А.Є.** – здобувачка ОС «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» РДГУ. Українські митці за межами країни: досвід міжкультурної комунікації. *Культурологічні дослідження та культурні практики у репрезентації молодих науковців: науковий Круглий стіл із міжнар. участю*, м. Київ, 18 квіт., 2024 р. Київ: Ін-т культурології НАМ України – НаУ «КМА», 2024. С. 4 [8 с.]

- **Гукова А.Є.** – здобувачка ОС «Бакалавр» спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», РДГУ - Європейська професійна культурна практика і особливості впровадження її в українських реаліях. *Полілог культур: освітній, філологічний, культурологічний аспекти: між нар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 18-19 квіт., 2024 р.* Чернігів, 2024. С. 9 [12 с.].

Таким чином, апробація теми бакалаврського дослідження включає різні форми перевірки та впровадження результатів наукового пошуку у практичну діяльність музеїв та регіональних соціокультурних проєктів, що сприятиме покращенню музейної діяльності та підвищенню її впливу на суспільство.

Структура дослідження обумовлена темою наукового пошуку, критично осмисленими матеріалами і складається зі Вступу, основної частини, Висновків, списку використаної літератури та додатків.

У Вступі розглянуто актуальність теми, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт наукового пошуку, визначено наукову новизну та практичну значимість бакалаврського дослідження, а також його структуру і апробацію матеріалів.

В Основній частині розкрито мету і завдання наукового пошуку та виявлено тенденції, характерні для роботи музеїв у сучасних умовах на регіональному рівні.

У Підсумках підведено загальні результати проведеного дослідження.

Додатки певною мірою коментують текст бакалаврської роботи.

Загальний обсяг бакалаврської роботи складає 70 сторінок, із них основного тексту – 62 сторінки.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.

Значний інтерес до різноманітних аспектів культури, який протягом усього ХХ століття зберігався і успадкований у ХХІ столітті, свідчить про усвідомлення її складності на цьому історичному етапі. Це усвідомлення призвело до зміни у поглядах, які раніше переоцінювали роль економічних та політичних чинників у соціокультурному прогресі.

Зрозуміло, що економіка та політика в значній мірі визначаються культурними особливостями. Тому зацікавленість у культурі все більше переходить з академічного рівня на практичний [10]. Сучасні кризові та трансформаційні процеси мають своє коріння у культурі, а тому вирішення глобальних та реформаційних проблем неможливе без урахування культурної основи. Аналіз культури допомагає зрозуміти історію людства як розвиток та зміну різних способів життя людини у світі. Знайомство з різноманітністю культур сприяє взаєморозумінню та продуктивному спілкуванню.

В останній третині ХХ століття стало очевидним, що культура стає центром у розумінні соціально-історичного поступу як на поверхневому, так і на філософському рівнях. Культура, її історія і оцінки явищ та подій сучасності перетинаються з усіма аспектами життя людей нашої епохи. З раніше маргінальної сфери соціальності культура все більше переходить у центральне положення [10].

Цей феномен спровокований численними чинниками, що склалися наприкінці ХХ століття і, судячи з усього, будуть визначальними й у ХХІ столітті. Всі вони пов'язані з процесами самоусвідомлення людства та його пошуку смислової перспективи соціально-історичного розвитку. Це самоусвідомлення відбувається у всіх аспектах, з урахуванням загального, конкретного та індивідуального, і акцентує увагу на проблемі культури. Структура цього самоусвідомлення визначається основними поняттями світу,

людини, сенсу існування тощо, які мають значний соціокультурний зміст. Враховуючи, що основою існування людини є її присутність у світі, і вона існує в різних світових контекстах, зазначені вище аспекти визначаються культурою. Саме на перетині цих світів виникають конфлікти, розгляд яких все частіше звертає увагу на проблеми культури.

Усе це – різні рівні реалізації людиною свого існування і, отже, різні рівні її самосвідомості, які в другій половині ХХ століття стали значно проблематичними. Масштаби і глибина цієї проблематики настільки широкі, що сучасна соціокультурна ситуація однозначно може бути охарактеризована як кризова.

Кризовість виявилася у способі, яким людина взаємодіє зі світом, що набув характеру світової експансії, охоплюючи всі сфери природного, суспільного та індивідуального існування. Цей підхід до світу став ключовим для життя людини, залучаючи до процесу окремих індивідів різних соціальних верств, етносів і всього людства.

Основною ідеєю попереднього соціокультурного розвитку була концепція неперервного науково-технічного та соціального прогресу. Оптимістичний настрій стосовно прогресу визначав бажане майбутнє та цінності сучасності. Проте сучасна соціокультурна ситуація свідчить про те, що спосіб, яким людина взаємодіє зі світом, який визначає соціальний прогрес, принаймні в європейському контексті, досяг свого піку. Саме культура стала опорою проти будь-яких спроб втручання в світ. У сучасності це проявляється у відторгненні культурним середовищем різних форм політичної, соціальної, технологічної, наукової та іншої діяльності, яка не відповідає особливостям даної культури та її представників. Якщо раніше можна було ігнорувати культурну несумісність, не враховуючи можливих наслідків втручання в інші культурні середовища, то сьогодні мова йде про загрозу самому існуванню носіїв універсального способу взаємодії зі світом. Ця загроза формує спектр глобальних проблем сучасності, вирішення яких люди бачать саме в культурі та культурному способі життя [11].

1.1. Музей як соціокультурний феномен сучасності.

Музей, як соціальний інститут, відігравав і продовжує це робити й надалі, ключову роль у збереженні та тлумаченні (популяризації) соціокультурної спадщини, організації культурного дозвілля та процесах ідентифікації та соціалізації [1]. Однак інноваційні зміни в інформаційно-комунікативній сфері та трансформація в соціокультурному, економічному та політичному контекстах ставлять під сумнів потребу у більш детальних соціологічних дослідженнях щодо позитивних та негативних тенденцій у сфері музеїв.

Крім того, необхідно уточнити функції та класифікацію сучасного музею, адже зміна ролі музею у культурному просторі, його кадрове забезпечення та інформаційно-культурна база, ставлять інші вимоги й до музею суспільством, та музеєм до усіх тих, хто покликаний забезпечувати його існування.

Розширення міждисциплінарних досліджень дозволяє глибше вивчати музей як соціокультурний явище, залучаючи методи та підходи різних наук. Музей стає об'єктом міждисциплінарних досліджень, які зацікавлені історики, культурологи, етнографи, мистецтвознавці, архітектори, природничі науки тощо. Наукова проблема полягає у невідповідності актуальних досліджень трансформацій у музейній сфері існуючим соціологічним знанням. Аналіз нових тенденцій у розвитку музеїв може допомогти визначити пріоритети діяльності музеїв у сучасному українському суспільстві.

Музеї перетворилися на динамічні та багатогранні установи, які відіграють важливу роль у сучасному суспільстві. Як культурні сховища (центри зосередження культурної спадщини), освітні центри та громадські простори, музеї стали невід'ємною частиною соціокультурної тканини сучасності. Ця тема досліджує різні аспекти музеїв як соціокультурних явищ

сучасності, розглядаючи їх історичний розвиток, соціальні функції та вплив на різноманітні спільноти.

Умови сучасних суспільних викликів вимагають дослідження соціокультурної діяльності з урахуванням теоретико-методологічних аспектів. Для цього важливо використовувати різноманітні методології та теорії для розуміння та аналізу впливу суспільних та культурних чинників на життя людей. Один із ключових аспектів полягає у використанні інтердисциплінарного підходу, що дозволяє поєднувати знання з різних галузей, таких як соціологія, культурологія, психологія, етнографія та інші, для розгляду соціокультурної діяльності у комплексі.

До інших важливих аспектів відноситься використання якісних та кількісних досліджень для отримання повного та об'єктивного уявлення про соціокультурні процеси. Аналіз соціокультурної діяльності в умовах сучасних викликів може також передбачати впровадження новітніх методів дослідження, таких як використання великих даних, цифрових технологій та інших інноваційних підходів.

Поняття музею вивчається різними соціогуманітарними науками, і варто зазначити, що фокус дослідження цього явища різний. У філософії акцентується увага на музеї як моральному явищі та його впливі на формування світогляду; у культурології – на культурних аспектах його створення; в історії — на процесі створення та еволюції музею. Крім того, існує окрема інтердисциплінарна наука – музеєзнавство (музеологія), яка вивчає історію, теорію та практику музейної справи.

Серед учених, що досліджували це питання, можна відзначити Є. Акулича, Н. Петрову, А. Кузьміна, Е. Кузьміну, І. Нікітіна, Е. Попову, Е. Артемову, А. Дьячкову, В. Дукельського, А. Разгона, Д. Равіковича, К. Хадсона, Дж. Баталлі, К. Хезерінгтона, Ф. Кефі, Т. Беннет, Е. Крук, С. Хіса, Дж. Корффа, В. Шнирельмана, А. Кумбза та ін. Поза сумнівом, що ракурс бачення проблеми кожним із вище перерахованих дослідників різний, однак усі вони сходяться на тому, що духовний чинник уже домінує в суспільстві.

Потрібно відзначити, що міжкультурна комунікація, відкритість суспільства допомогли не лише розширити коло вітчизняних дослідників, для яких музей став основним предметом наукового зацікавлення, але й поглибити проблематику наукового пошуку в цьому плані, збагатити її напрацюваннями іноземних колег [6].

У соціології музей найчастіше розглядається як соціальний інститут, де аналізуються його функції та проводяться емпіричні дослідження аудиторії. Сучасні дослідження музею здійснюються в контексті визначення його впливу на формування соціальної пам'яті та ролі інформаційно-комунікативних технологій у його функціонуванні.

Почнемо аналіз музею як соціального явища з розгляду його офіційної визначення, яке закріплене на законодавчому рівні, тобто в вітчизняній нормативній базі.

Згідно із Законом України «Про музеї та музейну справу», музей є науково-дослідним та культурно-освітнім закладом, призначеним для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та колекцій з науковою та освітньою метою, а також для привертання громадян до національної та світової культурної спадщини [17].

Також, музейна справа визначається як діяльність культурного та науково-просвітницького характеру, що охоплює збереження, поповнення, систематизацію, класифікацію та демонстрацію матеріальних та духовних пам'яток культури через створення експозицій документів, предметів побуту та іншого. Однак, у цих визначеннях увага приділяється виключно функціональним та структурним аспектам музею, без врахування його соціального впливу та механізмів формування.

На мою думку, для повнішого розуміння музею важливо розглядати його за чотирма компонентами: творцями, простором, аудиторією та контекстом. «Творці музею» відіграють ключову роль у формуванні образу, який сприймають відвідувачі, тому їхня діяльність потребує аналізу на кожному етапі конструювання музею. Вони відповідають за відбір

експонатів, їхній опис, наукову інтерпретацію та створення наративів через проведення екскурсій і, власне, популяризацію цих експонатів, тобто культурної спадщини.

Музейний простір. При аналізі музейного простору важливо розглядати кілька аспектів. По-перше, соціологу, чи будь-кому іншому, у предмет інтересу якого входить ця установа, варто звернути увагу на зовнішній простір музею, такі його характеристики, як його місцезнаходження (район, вулиця), навколишня інфраструктура та організація території. По-друге, внутрішній музейний простір також має велике значення, включаючи спосіб організації, будівлю, колекції музею, експонати як носії специфічних значень, експозиції та пояснення до експонатів. Крім того, важливо розглядати характер традиційності та інновацій у музейному просторі, а також специфіку музейних дискурсів, оскільки музей не лише відтворює минуле, але й формує сучасне суспільство, виходячи з наявних у його співробітників компетенцій, а також зважаючи на потенціал фондів тощо.

Музейна аудиторія досліджується за декількома класифікаціями у світовому досвіді. Наприклад, вона поділяється на «знавців», відвідувачів і «випадкових» людей відповідно до їхньої підготовки.

Протягом ХХ століття більшість відвідувачів музеїв склали учні середніх шкіл, для яких музей був специфічною установою, відвідувати яку було потрібно, однак її технічне оснащення не викликало особливого захоплення у цієї категорії відвідувачів.

Також існує класифікація за стилем поведінки під час відвідин музею, з урахуванням того, як вони переміщуються між експонатами і скільки часу приділяють кожному. Згідно з цими параметрами виділяють:

- «мурах», які уважно розглядають кожен експонат;
- «жуків», які обходять зали центральною частиною і уникають деталей;
- «метеликів», які оглядають лише найцікавіші експонати, рідко зупиняючись для додаткової інформації;

- «відвідувачів-коникив», які ретельно оглядають та читають підписи лише до обраних експонатів, які викликали їхній інтерес.

І таких класифікацій можна навести безліч, обираючи лише принцип підходу до формування класифікації.

Важливо зазначити, що деякі автори вказують на проблему рівних можливостей доступу різних соціальних груп до музейного простору, включаючи осіб різного віку, статі, матеріального статусу, та релігійної належності.

Загалом, аудиторія відіграє ключову роль у конструюванні музею як феномену, оскільки саме вона є суб'єктом, який сприймає та інтерпретує експозицію, а також способи її подачі. Автори виставок часто орієнтуються на аудиторію, яка може бути потенційною або реальною. Досліджуючи вплив музею на аудиторію та її сприйняття, можна виділити три аспекти: інформативність, атрактивність та емоційність. Ці аспекти визначають наслідки перебування у музеї та його вплив на формування особистості відвідувачів, такі як рівень задоволеності, сприйняття інформації, запам'ятовування, та формування цінностей.

Контекст функціонування музею є надзвичайно важливим аспектом для розуміння його ролі в соціокультурному, історичному, економічному та політичному середовищі. Дослідження музею без врахування цих контекстів є неповним. Ці фактори впливають на всі аспекти музею як соціокультурного явища, включаючи простір, аудиторію та творців. Важливо відзначити, що існує низка дослідницьких проблем, які вимагають аналізу, охоплюючи усі аспекти музею. Наприклад, вивчення інтерактивності в музеї передбачає розгляд творців (застосування методів музейних працівників), простору (рівень інтерактивності музейних експонатів), аудиторії (особливості сприйняття) та контексту (економічні та соціокультурні умови застосування інтерактивних методів) [14].

Підійшовши до можливих ракурсів соціологічного дослідження музеїв, звернемо увагу на класифікацію їх за профілем діяльності. Виділяються такі основні групи музеїв:

- *Художні* (образотворчого, декоративно-прикладного, народного, сучасного мистецтва) тощо.
- *Історичні* (загальноісторичні, військово-історичні, археологічні, етнографічні, історії міста/села, спеціалізовані історичні, наприклад історії спорту, книги, техніки).
- *Природничо-наукові* (зоологічні, ботанічні, геологічні, екологічні, мінералогічні, палеонтологічні).
- *Технічні*, пов'язані з технікою та технічною наукою (музеї науки і техніки, авіації, космонавтики, машинобудування).
- *Літературні*, присвячені життю та діяльності письменників, поетів, а також розвитку літературного процесу.
- *Меморіальні*, які розташовані в помешканнях видатних осіб та зберігають інтер'єр дому, особисті речі власників чи мешканців.
- *Комплексні*: історико-художні, історико-архітектурно-ландшафтні комплекси, краєзнавчі музеї.

Кожен із вище перерахованих має свою специфіку організації і форми роботи з відвідувачами, виходячи також із наявних фондів та потенціалу співробітників.

Протягом ХХ-ХХІ століть спостерігається розвиток нових типів музеїв, які й надалі будуть розширювати власні форми побутування, відповідно реагуючи на актуальні запити суспільства. Наприклад, екомузей відображає природне та культурне середовище індивіда або певної спільноти і, зазвичай, створюється місцевою громадою та органами влади. На відміну від скансенів, де експонати розташовані на спеціально підготовленій платформі, експонати екомузею знаходяться на своєму природньому місці в природньому середовищі.

Інший новий тип – дитячий музей, створений спеціально для дітей з урахуванням їхнього унікального способу сприйняття світу. У таких музеях діти вчаться через досліди, експерименти, ігри, творчість та спілкування.

Також виникли культурні центри, які, крім музейних експозицій, можуть включати бібліотеки, магазини, кінозали та майданчики для зустрічей з культурними діячами або проведення перформансів.

Таким чином, музей стає важливою публічною інституцією, що залучає місцеву спільноту до культурного життя, формує в неї нове ставлення до оточуючого середовища, нових суспільних викликів тощо.

Розглянемо детальніше особливості функціонування різних типів музеїв в українському суспільстві сьогодні.

В Україні екомузеї поки що не мають широкого визнання і тільки починають свою роботу. Проте деякі музеї, такі як Криворізький екомузей «Оберіг», уже втілюють цей концепт, представляючи природні та культурні аспекти та інтегруючись у місцеву спільноту.

Іншими прикладами є музей під відкритим небом «Табір ВО УПА «Волинь-Південь» та Музей історії сільського господарства Волині. Потрібно згадати й українські дитячі музеї, такі як музей іграшок та Експериментаніум у Києві, дозволяють дітям вчитися та досліджувати світ через експерименти та ігри.

Культурні центри, як PinchukArtCentre, пропонують виставки та інші події, що привертають увагу громадськості та сприяють культурному обміну. Важливим явищем є віртуальні музеї, які використовують Інтернет для представлення своїх експозицій та пропонують віртуальні екскурсії. Прикладами є інтерактивний гендерний музей та інші музеї, які представляють свої колекції та виставки онлайн. Такі віртуальні музеї розширюють доступ до культурної спадщини та стимулюють інтерес до культурних цінностей [8].

Розглянемо більш детально питання віртуалізації музейної сфери, за даними Київського міжнародного інституту соціології, який провів

комплексне дослідження активної та потенційної аудиторії Національного музею мистецтва імені Богдана та Варвари Ханенків [26].

Узагальнюючи дані дослідження, відзначимо, що опитані виразили думку, що віртуальний музей може бути прекрасною можливістю для культурного розвитку, дозволяючи дізнатися про нове, не виходячи з дому. Також, це може бути спосіб попереднього ознайомлення з колекцією музею, який допомагає вирішити, чи відвідати його особисто. Для тих, хто не може відвідувати музеї фізично, або має обмежений час, віртуальний музей єдиним способом ознайомитися з експонатами. І в цьому його величезний потенціал та потреба для цієї категорії відвідувачів.

Щоб зрозуміти, що саме привертає увагу віртуальних відвідувачів на веб-сайті музею, дослідники пропонували учасникам переглянути декілька веб-сайтів та вибрати ті, які вони вважали найкращими, і пояснити свій вибір. Таким чином, із зібраних відгуків можна зробити висновки про те, як повинен бути створений веб-сайт музею, щоб привернути потенційних відвідувачів та на які сегменти акцентувати основну увагу відвідувачів [8].

Покроково розглянемо трансформаційні тенденції в музейній сфері, розглядаючи їх у контексті основних функцій музею.

Соціологи часто виділяють такі функції цього інституту:

- науково-документальна;
- охоронна;
- дослідницька;
- просвітницько-виховна.

Проте ці функції не нові і їх потенційно можна розширити, включивши, до прикладу, збереження культурно-історичної спадщини, інформаційне передавання нових знань, регулювання суспільних відносин, інтеграцію, комунікацію, передачу соціального досвіду, відтворення соціальних відносин, культурну ідентифікацію, організацію дозвілля, соціалізацію, культурно-освітню, аксіологічну, ідеологічну, етичну, естетичну та когнітивну функції.

Поряд із цим, соціологи визначають проблеми, з якими стикаються музеї при виконанні цих функцій. Нові технології перетворюють зберігальну функцію музею, оскільки цифрові копії експонатів дозволяють виконувати цю функцію не самому музею, а певним інформаційно-комунікаційним технологіям. Проблеми також виникають у виконанні гносеологічної функції через високі витрати на екскурсії та недостатній розвиток освітнього середовища в музеях. Освітню функцію ускладнює обмежена кількість цікавих форм взаємодії з відвідувачами, а рекреаційну – низький рівень зацікавленості потенційної аудиторії у пасивному відпочинку.

Поглибивши розгляд місця та значення музеїв у культурному дозвіллі мешканців України, розглянемо результати опитування, проведеного Інститутом соціології НАНУ "Українське суспільство: соціологічний моніторинг" у 2022 р. І хоча таких досліджень було проведено чимало у більш пізній період, загалом тенденції чи проблемний ряд залишаються тотожними [5].

Серед активностей, якими люди займалися у вільний від основної та домашньої роботи час протягом 12 останніх місяців, виходячи з результатів названого вище дослідження, лише 8,8% респондентів обрали відвідування музеїв, художніх виставок та галерей. У той же час, відвідування концертів, театрів обрало 11,5%, а кінотеатрів – 12,8%.

Ці цифри свідчать про відносно невисоку популярність музеїв у суспільстві, що можна пояснити загально відомими характеристиками, головною з яких є слабка матеріально-технічна база та кадровий склад, не здатний свої пропозиції подати в оригінальній формі.

Лише 4,7% респондентів витрачали кошти на квитки до музею або художню виставку, що також вказує на обмежену популярність цих закладів у суспільстві. Однак, бажання частіше відвідувати музеї є досить поширеним - 19,6% респондентів вибрали відвідування музеїв, художніх виставок та галерей серед занять, якими вони хотіли б займатися частіше. Ці дані свідчать про те, що музеї, хоча і не є найбільш популярними місцями для

проведення дозвілля, проте мають значний потенціал привернення відвідувачів.

Тому для підвищення своєї привабливості, музеям варто активніше розвивати комунікативні, культурно-розважальні та освітньо-виховні програми, а також покращувати свою інфраструктуру і впроваджувати нові форми взаємодії з відвідувачами. І в цьому плані інокультурний досвід роботи з відвідувачами є вкрай корисним. Утім і він потребує належного опанування.

Проте, коли йдеться про використання сучасних технологій, інтерактивність та зростання ролі музею у комунікації та культурному розважанні, виникає питання балансу між науковістю, збереженням традицій та адаптацією до розважальних потреб аудиторії [4].

Чи не призведе комерціалізація музеїв та пристосування до аудиторії до втрати їхньої соціокультурної місії? Дослідження показує, що «ідеальний» музей має поєднувати традиції з новітніми технологіями і створювати можливості для активної взаємодії відвідувачів, враховуючи їхні вікові особливості.

Таким чином, музеям важливо грамотно поєднувати традиційність та інновації, щоб забезпечити виконання як класичних, так і нових функцій.

Висновки із дослідження та перспективи використання його результатів свідчать про значні трансформації у музейній сфері, які спостерігаються на теоретичному та емпіричному рівнях.

По-перше, розширюється теоретико-методологічне розуміння музею як соціокультурного явища. По-друге, в сучасному суспільстві з'являються нові типи музеїв. По-третє, змінюються та розширюються функції музеїв. Сучасні українські музеї стараються поєднувати інноваційні та традиційні аспекти. Вони повинні адаптуватися до нових соціально-економічних та культурних умов, оскільки потенційні відвідувачі мають різноманітні інтереси та можливості для інформаційного пізнання завдяки сучасним цифровим технологіям. Тому музеї можуть збільшити зацікавленість аудиторії за

допомогою сучасних методів, таких як використання віртуального простору та технічних досягнень. Нові підходи до привернення відвідувачів включають розкриття нових талантів та аспектів особистості, інтерактивні екскурсії, творчість, фантазію, гру, конкурси та театральні вистави. Музеям корисно використовувати музейних педагогів та представників творчих організацій. Для привертання нових аудиторій музеям слід розширювати співпрацю з туристичними компаніями та освітніми закладами, а також залучати кошти через владні структури, бізнес, спонсорів та благодійні організації. Крім того, музеї повинні активно співпрацювати з масовими ЗМІ для популяризації та поширення інформації про свою діяльність серед населення України. http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu.gov/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Mnf_2014_16_14 <http://mics.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-2.pdf>

1.2. Еволюція музею як установи культури в сучасній практиці: європейський і вітчизняний досвід.

Спробуємо окреслити коло вітчизняних проблем, пов'язаних із діяльністю цієї установи, залучивши до розгляду іноземний досвід [8].

У Європі на початку ХХ століття почалося формування музейних практик, що пов'язане з іменами А. Ліхтварта, К. Фолля, Г. Фройденталя, Д. Ріхтера та ін., одна і суспільні обставини у європейських країнах окресленого періоду були інші.

«Сучасні музейні практики» - це нові методи взаємодії з музеями, спрямовані на їхнє функціонування в суспільстві та для суспільства. Основні напрями музейних практик включають експозиційні, просвітницькі, комунікаційні, і вибір конкретної практики залежить від стратегії музею та теми, над якою він працює.

Сучасний музей відіграє важливу роль у збереженні культурної спадщини, її дослідженні, популяризації, вихованні та комунікації.

Комунікативний простір музею характеризується доступністю, масовістю та можливістю трансляції цінностей культури у віртуальному просторі. Міжнародна співпраця та партнерство з музеями інших країн, участь у міжнародних конференціях та проектах є важливою складовою музейного розвитку.

У зв'язку з новими умовами суспільного життя в ХХІ столітті, музеї шукають нові соціальні моделі діяльності, більш інноваційні та інтерактивні. Вони також широко використовують цифрові технології для доступу до своїх фондів та створення віртуальних експозицій. Україна, маючи значний історико-культурний потенціал, потребує системного реформування музейної сфери, покращення управління та залучення недержавних джерел фінансування для культурних цілей [10].

У європейських країнах культурна сфера стала важливим фактором соціально-економічного розвитку, що визначає конкурентоспроможність країни в сучасному глобалізованому світі. Музеї, пам'ятки історії та культури використовуються в туризмі під керівництвом таких організацій, як Міжнародне об'єднання музеїв та професійних музейних працівників (ICOM), Міжнародна рада з проблем пам'яток та визначних місць (ICOMOS) і Загальноєвропейська федерація культурної спадщини («Europa Nostra»). Їхній внесок сприяє соціокультурному та економічному розвитку країн і регіонів, сприяє міжкультурному діалогу. Та й креативні індустрії, мета яких – максимальне залучення місцевого населення до того, аби воно саме себе забезпечило всім необхідним, також відігравало помітну роль.

У Великобританії існує дієвий досвід використання музейних практик. Уряд визначив основні завдання музеїв, галерей і бібліотек, серед яких – забезпечення соціальної спрямованості їх роботи, широкий доступ до колекцій, використання новітніх технологій, надання різноманітних послуг та консультацій. Організація «Музеї, бібліотеки і архіви» (MLA) сприяє

впровадженню державної музейної політики та консультує уряд щодо пріоритетів сектору, співпрацює з місцевими урядами та громадськими організаціями. Крім того, MLA працює над усуненням переконання у британців, що музеї є нудними та нецікавими [8].

У Великобританії, в рамках ініціативи "Навчання для всіх", музеї організують мобільні виставки в самих різних сферах, зокрема в тюрмах, школах та лікарнях.

Для академічних досліджень музеї створюють спільні каталоги, які доступні онлайн, а для поширення знань застосовуються сучасні технології, такі як комп'ютери, аудіо- та віртуальні гіді. Також матеріали з музеїв широко використовуються для навчання у школах, і 24% дітей відвідують музеї для навчання, тому музейні установи співпрацюють із Міністерством освіти.

Наприклад, музей "Croydon Clocktower Museum" проводить заняття з дітьми з вивчення китайської порцеляни та навіть дозволяє дітям розмальовувати чашки за музейними зразками.

Суспільна служба міста Лондон також співпрацює з Національною галереєю, щоб дозволити дітям з інтернатів співпрацювати з професійними художниками. Ця програма стимулює інтерес дітей до мистецтва та допомагає їм розслабитися і сконцентруватися.

У британських музеях регулярно проводяться наукові дослідження, які допомагають визначити мотиви відвідувачів, серед яких: соціальні (розваги), інтелектуальні (академічний інтерес), емоційні (естетичне задоволення) та естетичні (творчість). Наприклад, за останні двадцять років в Британському музеї проводились дослідження щодо впливу експозицій на відвідувачів, де кожна реакція вивчалася, щоб з'ясувати, що саме зацікавило відвідувача в музеї. Голова відділу освіти та взаємодії з глядачами Британського музею К. Мазда вважає, що важливо враховувати технологічні зміни в суспільстві та активно впроваджувати їх у роботі музею.

Однак досвід роботи інтерактивного центру музею показує перевагу автентичних експозицій, які викликають більш емоційну реакцію у відвідувачів. Також музей створив віртуальну експозицію на своєму веб-сайті, щоб привабити відвідувачів, а університети можуть використовувати експонати у навчальному процесі.

Важливо відзначити, що можливість детальніше розглянути музейні експонати та поєднати їх з різних музейних колекцій у інших країнах стає можливою завдяки віртуальному показу. З метою залучення відвідувачів до музею, Британський музей об'єднав минуле з сучасністю, запросивши відомого художника Г. Перрі для створення креативної виставки, яка впливає на духовний розвиток і допомагає людям усвідомити своє місце у світі.

У свою чергу, за словами Т. Ніколаєвої, сучасні європейські музеї залучають туристів за допомогою популярного методу "storytelling", розповідаючи історії про минуле через особистий досвід пересічних людей, які були свідками історичних подій. Британський музей, наприклад, вивчає потреби відвідувачів, звертаючи увагу на їхні відгуки. Згідно з дослідженням керівника відділу науки та взаємодії з відвідувачами К. Мазди, технічні засоби та комп'ютерні технології є важливими для роботи музею. Хоча відвідувачам більше до вподоби автентичні експонати, віртуальна експозиція на музейному сайті служить як засіб приваблення відвідувачів та навчальний матеріал для студентів університетів.

Варто відзначити, що британський досвід використовується в інших європейських країнах. У Франції, наприклад, існує Союз національних музеїв, який організовує великі виставки, пропагує видавничу та рекламну діяльність та випускає сувенірну продукцію, об'єднуючи 33 заклади, серед яких Лувр і Версаль.

У 1990-х роках Спілка національних музеїв отримав статус державної корпорації, що дало їм більшу свободу в особистому розвитку та організації. Упродовж 2010 року Союз активно працював над двома основними завданнями: збільшенням колекцій національних музеїв та поліпшенням

доступу громадськості до музеїв через організацію виставок та публікацій для поширення знань про їхні колекції.

Слід відзначити, що Спілка національних музеїв регулярно організовує приблизно 25 виставок щороку, інвестуючи у це майже 13,4 – 16,1 млн. доларів, з тимчасовим доходом 9,4 – 12,1 млн. доларів, і це не враховує продаж додаткових послуг. Крім того, вони випускають книги про мистецтво, каталоги виставок та CD-диски з річним оборотом 71,7 млн. доларів. Книжкові магазини пропагують їхню продукцію у 55 центральних і 15 регіональних музеях, а розповсюджувачі поширюють у 45 країнах та через Інтернет-магазини [16].

У свою чергу, в Австрії в серпні 1998 року федеральний уряд прийняв Закон про музеї, що призвело до зміни статусу дев'яти найбільших музеїв. Вони стали економічно автономними неприбутковими науковими установами, залишаючи рухомі та нерухомі фонди у власності держави. Навіть при наявності великої кількості іноземних туристів, австрійські музеї намагаються залучати місцевих жителів, організовуючи навчальні програми для школярів.

Зокрема, у 2014 році 59% відвідувачів відвідали віденські музеї, щоб побачити нові виставки, тоді як лише 5% бажали ознайомитися з постійною експозицією. Ці дослідження є важливими для подальшого планування музейної роботи та залучення більшої кількості аудиторії. Інакше кажучи, кожна музейна установа в європейській країні сама шукає власний варіант впливу на аудиторію, тому намагається максимально повно виявити себе, запропонувати власні послуги іншим установам, і разом змінити ситуацію на краще, маючи від цього обопільний зиск. Відтак український варіант повного дотування музейної практики вже не є ефективним у ринковій чи навіть так званій ринковій економіці. Утім, лише стверджувати, що українські музеї регіонального рівня нічого не роблять для підвищення своєї ролі у суспільстві, не змінює ситуацію. Потрібно помітно покращити кадровий склад цієї мережі, використовуючи як традиційні форми, тобто здобуття

більш високого рівня професійної освіти, так і активно використовувати зразки неформальної освіти, яких нині безліч і в інтернет-мережі, і в кожному конкретному регіоні. Потрібно також суттєво реформувати систему підвищення кваліфікації працівників культури загалом, яка в нинішніх умовах фактично припинила своє існування і витрачає кошти лише на самозбереження. І в цьому плані досвід європейських країн чи загалом світовий досвід у цьому плані був би дуже корисним для українських працівників музейної галузі.

Треба також підкреслити, що музеї за кордоном відіграють важливу роль у формуванні національної ідентичності та історичної пам'яті. Так, відкриття музеїв Голокосту та оновлення експозицій у військових музеях стали частиною цього процесу. У Музеї словацького повстання у Банській Бистриці акцентується на тому, що повстання проти нацистів було частиною європейського Руху Опору, що підтримує європейську ідентичність.

Наприклад, за словами президента Міжнародної ради музеїв (ICOM) Ганса Мартіна Хінца, у останні десятиліття музеї стають місцями примирення – зі з минулим та між колишніми противниками, але не спробують гармонізувати історію.

У Німеччині музеї, які працюють над історією нацизму, Другої світової війни та Голокосту, здійснюють значну виховну роботу з метою запобігти повторенню трагічних помилок минулого. Однак, зауважується, що представлення історичних явищ залежить від поглядів переможців або переможених з регіональної або національної перспективи.

Нові музеї, які спрямовані на інтеграцію нацменшин у суспільство, такі як Міжнародний музей рабства в Ліверпулі, присвячені висвітленню проблем рабства з XVIII століття до сучасності, нагадуючи про те, що трансатлантична работоргівля сприяла появі расизму та дискримінації.

Для підвищення ефективності роботи музеїв у європейських країнах проводяться дослідження різних цільових аудиторій з метою зробити їх постійними відвідувачами. Наприклад, в Об'єднаному Королівстві, де є 1811

музейних установ, нараховується майже 110 млн. відвідувачів щорічно, зокрема, 8,4 млн. підлітків, і 66% відвідувачів є місцевими жителями, а 34% - іноземцями [15].

У Канаді, з населенням понад 33 мільйонів людей, діє майже 2500 музеїв, які річно відвідує понад 59 мільйонів осіб, серед яких 7,5 мільйонів - діти. У канадських музеях працює близько 24 000 працівників та 55 000 волонтерів, а також налічується 300 000 підтримувачів. Однак, потрібно нагадати, що музейна мережа Канади, як і США формувалася в зовсім інших умовах чи обставинах. І підтрима меценатів, як і поява значної кількості надзвичайно заможних людей за відповідною державною політикою, стимулювати формування в суспільстві нового ставлення до колекції будь-якого рівня. До того ж у цих суспільствах поступово формувалася думка, що музей, бібліотека та університет є важливими чинниками суспільного культурного простору, який має бути обов'язково підтриманий кожним. Утім, продовжимо розгляд інокультурного досвіду.

У Польщі, з населенням майже у 38 мільйонів людей, функціонує понад 1075 музейних установ, які щорічно відвідує 20 мільйонів осіб, включаючи 600 тисяч дітей. Вони активно взаємодіють із громадськістю через студії, конкурси та інші заходи. Тобто музейна установа виступає важливим сегментом організації культурного простору, формою відпочинку та розваг, активного освітнього чинника.

Україна, з населенням понад 45 мільйонів людей, має 445 громадських та комунальних музеїв, а також 94 філії та 689 наукових відділень. Проте, навіть при цій кількості, культурна спадщина не реалізована в повній мірі. І причини цього явища загально відомі.

Засновник міжнародного конкурсу "Краще у спадщині" Томіслав Шола вважає, що музеям потрібно постійно знаходити способи взаємодії з відвідувачами та показувати їхню практичну користь для суспільства.

Прикладом успішної стратегії є Державний інститут музеїв та світських колекцій Польщі (Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów), який

відповідає за формування та виконання музейної політики, сприяючи розвитку інновацій у музейному менеджменті та іншим аспектам.

Останнім часом європейські музеї все ширше використовують сучасні цифрові технології для поширення інформації про свої фонди. Це включає створення баз даних про колекції, цифрову оцифровку експонатів і забезпечення рівного доступу громадян до культурної спадщини. Це є важливим засобом боротьби з декультурацією, особливо серед молодих користувачів Інтернету, які не завжди знають про свої культурні досягнення.

Крім того, відкриваються інноваційні музеї, такі як музей урбаністичного мистецтва у Берліні з понад 200 муралами, музей сучасного мистецтва у Афінах з окремими тематичними виставками, і підводний музей Атлантико на Лансароте з понад 300 скульптурними фігурами на морському дні [8].

Також впроваджуються нові форми роботи, такі як міжнародна акція "Ніч музеїв", що дозволяє оглянути музейні експозиції вночі та привернути увагу молоді. Наприклад, українські музеї активно долучилися до цієї акції, відкриваючи свої двері для відвідувачів у нічний час. І прикладів є чимало, зокрема й на Рівненщині.

Наприклад, Чернігівський обласний історичний музей імені В. В. Тарновського вже протягом кількох років активно долучається до цієї ініціативи. У 2018 році була проведена велика театралізована кампанія, в рамках якої відбулися різноманітні заходи, такі як виставки, квести, виступи джазового гурту, майстер-класи з історичного танцю та інше. Під час заходів кожна експозиція супроводжувалася співробітником, вбраним у відповідний костюм епохи.

Кожен рік до цієї акції приєднується все більше музеїв України, що сприяє популяризації культурної спадщини. Тематичні театралізовані екскурсії, які стали традиційними для деяких музеїв України, є однією з ключових ініціатив цього проекту та можуть бути запрошені на будь-який вечір.

У травні 2017 року відбулася 40 конференція Європейського музейного форуму у місті Загребі, де було оголошено переможців конкурсу "Найкращий музей Європи" [24].

Нагороду імені засновника форуму Кеннета Хадсона отримав музей, заснований на честь президента Бориса Єльцина у Єкатеринбурзі. Це рішення викликало різні реакції серед музейників Європи та Росії через неоднозначність політичного контексту.

Також, премію "Найкращий музей Європи" отримав музей етнографії у Женеві, заснований понад сто років тому та пройшов широкомасштабну реконструкцію вартістю 64 млн. євро. Нині цей музей пропонує різноманітні сервіси та послуги для відвідувачів, включаючи кімнати для проведення семінарів, бібліотеку, музейну крамницю та інше.

Меморіал АСТе - Карибський центр вираження та пам'яті про рабство і торгівлю людьми, розташований у Гваделупі, отримав премію Ради Європи. Унікальність цього меморіалу полягає в його місці знаходження за межами традиційної Європи та в його здатності актуалізувати проблему рабства, аналізуючи сучасні порушення прав людини та торгівлю людьми, а також протидіючи расизму. Цей музей розташований у приміщенні колишньої цукрової фабрики, яку повністю відновили за допомогою гранту в розмірі 80 мільйонів євро.

Польща також представила свої проекти. З моменту вступу до Європейського Союзу польські музеї зазнали значного прогресу. Наприклад, у 2016 році Музей історії польських євреїв "Полін" отримав премію "Найкращий музей Європи". У 2017 році були представлені нові заклади, такі як Музей еміграції у місті Гдиня, Сілезький музей у місті Катовіце, Музей імбирних печив у місті Торунь та проект реновації Королівського парку Лазенки у Варшаві.

Наприклад, Музей Сілезії у Катовіце розташований на території колишніх шахт, які були закриті у 1989 році. Новий музейний комплекс, споруджений за кошти ЄС у розмірі 62,5 мільйонів євро, допоміг частково

вирішити проблеми безробіття у регіоні. Відвідуваність музею становить майже 255 тисяч осіб на рік, що сприяло появі нової соціально-культурної інфраструктури.

Отже, у Європейських країнах в останні десятиліття змінився підхід до ролі музеїв у суспільстві. Вони більше не розглядаються лише як місця для зберігання артефактів, але й як заклади, що надають різноманітні послуги, організують заходи та сприяють реалізації культурних та соціальних програм. Музеї проводять освітні заходи для різних груп населення, сприяючи збереженню національної ідентичності, толерантності та адаптації національних меншин. Для приваблення більшої кількості відвідувачів музеї широко використовують новітні технології та змінюють свою організаційну структуру.

В країнах Європи та всьому світі використання музеїв, пам'яток історії та культури у туризмі координується організаціями, такими як Міжнародна рада музеїв (ICOM), Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS), та Загальноєвропейська федерація культурної спадщини (Europa Nostra).

У Великобританії є добрий досвід управління музеями, який є популярним у інших країнах Європи, і уряд розглядає музеї як важливий елемент галузі розваг. Рада музеїв, бібліотек і архівів (Museums, Libraries and Archives Council (MLA)) сприяє впровадженню державної музейної політики та консультує уряд з питань сектору.

Франція має Союз національних музеїв, який координує виставки, видавничу та рекламну діяльність, а також випускає сувенірну продукцію. Він об'єднує 33 заклади, такі як Лувр і Версаль.

У Австрії, незважаючи на велику кількість іноземних туристів, музеї звертаються до місцевого населення і організують навчальні програми для школярів [8].

У Польщі Національний інститут музеїв та публічних колекцій відповідає за розробку та реалізацію музейної політики, надає допомогу музеям та здійснює моніторинг їхньої роботи.

Музеї відіграють важливу роль у формуванні історичної пам'яті та національної ідентичності, використовуючи нові форми та технології. У країнах Європи вивчають аудиторію музеїв та шукають інноваційні способи привернення відвідувачів.

Українські музеї починають використовувати нові сервіси, такі як віртуальні екскурсії, та звертають увагу на музейний маркетинг і рекламу. Однак багато музеїв мають проблеми через недостатнє фінансування та консервативність у музейних практиках.

[https://www.researchgate.net/profile/Oksana-](https://www.researchgate.net/profile/Oksana-Salata/publication/344905365_EVOLUCIA_MUZEU_AK_SOCIOKULTURNOG_O_INSTITUTU_V_UMOVAN_PROCESU_GLOBALIZACII/links/5f9869b2a6fdccfd7b84a605/EVOLUCIA-MUZEU-AK-SOCIOKULTURNOGO-INSTITUTU-V-UMOVAN-PROCESU-GLOBALIZACII.pdf)

[Salata/publication/344905365_EVOLUCIA_MUZEU_AK_SOCIOKULTURNOG_O_INSTITUTU_V_UMOVAN_PROCESU_GLOBALIZACII/links/5f9869b2a6fdccfd7b84a605/EVOLUCIA-MUZEU-AK-SOCIOKULTURNOGO-INSTITUTU-V-UMOVAN-PROCESU-GLOBALIZACII.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Oksana-Salata/publication/344905365_EVOLUCIA_MUZEU_AK_SOCIOKULTURNOG_O_INSTITUTU_V_UMOVAN_PROCESU_GLOBALIZACII/links/5f9869b2a6fdccfd7b84a605/EVOLUCIA-MUZEU-AK-SOCIOKULTURNOGO-INSTITUTU-V-UMOVAN-PROCESU-GLOBALIZACII.pdf)

<https://old.honchar.org.ua/p/ekolohiya-muzejnoho-prostoru-realiji-i-perspektyvy-dosvid-ukrajiny-i-ssha/>.

Однак ефективність вирішення цього питання залежатиме лише від багаторазово згаданих навіть у цій роботі чинників: кадрового складу мережі, який має мати відповідну освіту та можливість її постійно удосконалювати; відповідні кошти, за допомогою яких став би можливим хоча б не величкий творчий експеримент; розробка якісних критеріїв оцінки організаційно-культурної діяльності кожного співробітника; загальне підвищення заробітної плати в галузі, позаяк співробітники музеїв залишаються найменш оплачуваною категорією фахівців в галузі культури.

РОЗДІЛ II. СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ МУЗЕЇВ У ЧАС ЗНАЧНИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА ВІЙНИ.

Організація діяльності регіональних музеїв в умовах значних суспільних викликів та воєнних конфліктів є надзвичайно важливим аспектом для збереження культурної спадщини та формування колективної пам'яті. В такі періоди музеї виступають як інституції, які не лише представляють минуле, а й відображають сучасні реалії та виклики.

Один із ключових аспектів полягає використанні інтердисциплінарного підходу, що дозволяє поєднувати знання з різних галузей, таких як соціологія, культурологія, психологія, етнографія та інші, для розгляду соціокультурної діяльності у комплексі. До інших важливих аспектів відноситься використання якісних та кількісних досліджень для отримання повного та об'єктивного уявлення про соціокультурні процеси.

Для успішного дослідження важливо звертати увагу на ретельний аналіз та інтерпретацію отриманих даних, враховуючи контекст сучасного світу та його динаміку. Такий підхід дозволить зрозуміти складні процеси взаємодії між суспільством та культурою в умовах постійних змін.

У контексті воєнних дій регіональні музеї виконують важливу роль у зацікавленні суспільства історією та культурою свого регіону, у пам'яті та вшануванні подій минулого. Одночасно, вони можуть стати платформою для діалогу, вивчення причин конфліктів та сприяти процесам примирення [2].

Також музеї виступають як пам'ятники культури та історії, які відтворюють та вшановують минулі події, допомагаючи суспільству зберігати та передавати знання нащадкам. Також вони можуть виступати як майданчики для обговорення сучасних проблем, сприяти діалогу та взаєморозумінню між різними групами населення.

Українські музеї підтверджують свою важливу роль у часи війни, виступаючи як культурні центри, які сприяють об'єднанню нації, збереженню історичної пам'яті та вихованню майбутніх поколінь.

Під час війни музеї в Україні стикаються з численними складнощами, такими як загроза знищення культурних об'єктів, евакуація цінних колекцій, тимчасове припинення експозиційної діяльності. Проте, на фоні воєнних подій, музеї відіграють важливу роль у формуванні громадської свідомості, підтримці морального духу та вихованні патріотизму [5].

Музеї активно залучаються до рятувальних та реставраційних робіт на постраждалих територіях, допомагаючи зберегти цінні історичні пам'ятки. Вони також відкривають спеціальні виставки та програми, присвячені воєнній тематиці, щоб підтримати родини військовослужбовців та вшанувати пам'ять загиблих. <https://www.istvolyn.info/storage/uploads/C5GmYETXeGEbe131Mow1alteaGmd4LMGd2xPSjp0.pdf>

2.1. Житомирщина в структурі культурної діяльності сьогодення: характеристика провідних форм.

Спробуємо окреслити регіональний досвід організаційно-культурної діяльності музейних установ на конкретних зразках чи прикладах.

У Житомирській області культурна діяльність, зазвичай, включає різноманітні форми, такі як театральні вистави, музичні концерти, художні виставки, літературні заходи, фольклорні фестивалі та інші події. Театральні вистави відбуваються в місцевих театрах і аматорських колективах. Музичні концерти можуть бути представлені різними музичними гуртами та сольними виконавцями. Художні виставки можуть включати роботи місцевих художників або творів мистецтва з інших регіонів. Літературні заходи можуть включати в себе читання віршів, презентації книг або літературні дискусії. Фольклорні фестивалі часто демонструють традиційну культуру та народні звичаї регіону [7].

У сучасному світі культурна діяльність у Житомирській області відіграє важливу роль у розвитку суспільства, збереженні культурної спадщини та сприйнятті культурній різноманітності. Для того, щоб краще

зрозуміти провідні форми культурної діяльності в Житомирщині сьогодні, розглянемо деякі ключові аспекти її організації.

1. *Музеї та виставкові заклади:* Житомирщина має багату культурну спадщину, яка представлена у різноманітних музеях та виставкових закладах області. Вони відіграють важливу роль у збереженні та популяризації історії, мистецтва та традицій регіону.

2. *Культурні заходи та фестивалі:* у Житомирщині відбуваються різноманітні культурні заходи та фестивалі, що сприяють розвитку мистецтва, музики, танцю та інших форм культурної творчості. Ці заходи об'єднують місцевих митців, відвідувачів та гостей області.

3. *Театр та кінематограф:* Житомир є дім для численних театральних та кінематографічних колективів, що пропонують різноманітні вистави та фільми для глядачів. Ці заклади сприяють розвитку та популяризації театрального мистецтва серед місцевого населення.

4. *Освіта та відкриті лекції:* у Житомирщині діють численні культурно-освітні проекти, спрямовані на розвиток культурної свідомості та креативного мислення у молодому поколінні. Відкриті лекції, майстер-класи та інші навчальні заходи допомагають відкривати нові горизонти у культурній сфері.

5. *Культурна спадщина та цифрові технології:* розвиток цифрових технологій відкриває нові можливості для збереження та популяризації культурної спадщини Житомирщини. Віртуальні екскурсії, інтерактивні виставки та онлайн-проекти допомагають залучити нові аудиторії та відкрити доступ до культурних цінностей області.

У Житомирській області розташовано безліч цікавих геологічних утворень, серед яких виділяється Словечансько-Овруцький кряж. Це надзвичайне природне явище на півночі області, яке завжди захоплювало науковців – геологів, географів, біологів. Виїжджаючи з Словечного, можна помітити круті схили, вкриті рослинністю, що раптом з'являються обабіч дороги. Піднявшись на узвишся, можна побачити, як ці схили простягаються

вдалечінь, то піднімаючись, то опускаючись, аж поки не зникнуть за горизонтом. Цей кряж розтягується з сходу на захід на понад 50 кілометрів і має ширину 17-20 кілометрів. Його історія налічує щонайменше 1200 мільйонів років, що додає таємничості цьому місцю [18].

Відомий дослідник Полісся, академік П. А. Тутковський, в описі Словечансько-Овруцького кряжу висловлював захоплення: «... цей кряж із своїм оточенням протягом тривалого часу вважався легендарною, загадковою місцевістю, про яку ходили лише чутки й перекази. Вже з давніх часів ці чутки та перекази викликали інтерес вчених, але досягти цієї важкодоступної легендарної місцевості було вельми складно. Ця область насправді насичена унікальними, вражаючими, геологічними та географічними феноменами – це справжня скарбниця природничих див, що у мініатюрі нагадує знаменитий парк Йеллоустон в Каліфорнії, США. Ця місцевість заслуговує на ретельне вивчення з боку науковців, географів та археологів» [19].

П. А. Тутковський протягом періоду з 1900 по 1922 рік вивчав геологію Словечансько-Овруцького кряжу та присвятив йому десятки своїх наукових робіт [20].

Словечансько-Овруцький кряж із своєю унікальною, мальовничою та різноманітною природою є одним із найцікавіших місць Житомирського Полісся. Цей кряж, як острів, втопився серед безмежних просторів Поліської низовини. Тут, на декількох кілометрах, ми маємо нагоду подивитися на різні геологічні епохи та побачити приголомшливі природні феномени.

Серед цікавих творів природи знаходиться скеля «Голова Чацького», розташована на схилах Тетерева. Існує багато легенд і переказів про цей геологічний унікум. Згідно з однією з легенд, назва скелі пов'язана із трагічним коханням польського графа, пана Чацького, який впав у розпач через зраду своєї коханої та кинувся з вершини скелі разом із конем у річку. Частина скелі обрушилась, і верхівка стала нагадувати людську голову.

Проте, найбільш ймовірна версія, запропонована краєзнавцем М. Трипольським наприкінці XIX століття, зв'язує назву скелі з історичною

постаттю – просвітителем Тадеушем Чацьким, відомим на всій Волині. Він був засновником першого вищого закладу на Волині – Волинської гімназії в Кременці, і відомий своєю освіченістю та вченістю. Саме він перетворив цей заклад, разом із Г.Коллонтаєм, на потужний освітній центр Волині, який став привабливим не лише для місцевого населення, але й іноземців [19].

Скеля «Голова Чацького», так само як і інші геологічні пам'ятки, такі як «Чотири брати» на Тетереві або «Крашевського» на Гнилоп'яті, має загальнодержавне значення і охороняється законодавством.

У Житомирі можна знайти численні історичні пам'ятки, пов'язані з видатними постатями науки і культури минулого і сучасності. Згадаємо окремі з них:

У Глухому провулку знаходиться одноповерховий будинок, на фасаді якого встановлена меморіальна дошка, що свідчить про те, що тут, 27 липня 1853 року, народився російський письменник В. Г. Короленко, який закінчив чоловічу гімназію у Житомирі. У своїй автобіографічній роботі «Історія мого сучасника» він описав своє дитинство, проведене на Волині.

Літературно-меморіальний музей В. Г. Короленка, заснований у 1973 році з нагоди 120-річчя від дня його народження, є добре відомим серед відвідувачів. Експозиція розташована у будинку, де письменник народився і жив 13 років [18].

Музей широко представляє життєвий та творчий шлях письменника-гуманіста, якого Максим Горький називав «совістю російської літератури» (і хоча сьогодні вже доведено культурну «національність» Володимира Галактіоновича, він і надалі залишається знаковою постаттю української культури). У виставкових залах відтворено особисті речі, фотодокументи, портрети В. Г. Короленка та його літературних колег, видання його творів та ілюстрації до них.

Одна з секцій музею присвячена літературним традиціям міста, розвитку культури, мистецтва і літератури. Організуються вечори-зустрічі

з письменниками, художниками, музикантами, акторами, які завжди користуються великою популярністю серед гостей музею.

Потрібно згадати і «Рівненський» період у житті цього письменника. Адже в КЗ «РОКМ» РОР зберігається не менш потужна колекція артефактів, пов'язана із його життєдіяльністю, яка також становить інтерес для місцевих краєзнавців та численних туристів.

За Київською вулицею від листопада 1897 року до березня 1898 року проживав та працював у губернській газеті «Волинь» український письменник-демократ М. М. Коцюбинський.

У Житомирі свою творчість почав розвивати кінорежисер і письменник О. П. Довженко. У період з 1914 по 1917 рік він викладав у другому Житомирському вищому початковому училищі.

Протягом майже семи років у Житомирі діяв польський письменник-гуманіст Юзеф Крашевський, один із засновників Житомирського театру. На його сцені гастролював український народний театр П. К. Саксаганського, в якому грав його брат, видатний український актор І. К. Карпенко-Карий. Перед житомирською аудиторією виступали також М. К. Садовський, М. Л. Кропивницький, М. К. Заньковецька. Сюди також завітав свого часу композитор А. Г. Рубінштейн.

В Житомирі народився класик української музики, композитор Б. М. Лятошинський, а також працював композитор М. А. Скорульський, автор балету «Лісова пісня».

Протягом 1918-1929 років у Житомирі творив композитор В. С. Косенко. У своїх листах він зазначав, що ніколи не забуде Житомира. Тут він викладав у музичному технікумі, диригував Волинським хором під керівництвом Михайла Гайдая та створив безліч пісень, романсів та концертів.

Лише перелік цих прізвищ дає підстави вважати Житомирщину не лише «музейним краєм», але й центром зосередження численних артефактів, пов'язаних із діяльністю названих вище осіб.

Із 1914 по 1934 рік у Житомирі жив і творив український драматург І. А. Кочерга. У своєму будиночку на Подільській вулиці він написав такі історичні драми, як «Алмазне жорно», «Свічне весілля», «Ярослав Мудрий», а також комедію «Майстри часу», які стали частиною золотого фонду української драматургії. І це також, при належному «музейному» опрацюванні може стати важливим чинником для організації спільної діяльності місцевих краєзнавців та музейних працівників, які спільно з місцевим бізнесом могли б організувати безліч оригінальних культурних програм для туристів [12].

Історичним місцем, пов'язаним з початком космічної ери, є невеликий будиночок на вулиці Леваневського під білими берізками. В цьому будинку народився Головний конструктор перших штучних супутників Землі і космічних кораблів Сергій Павлович Корольов. Тепер на цьому місці розташований Меморіальний музей С. П. Корольова, який відвідують вчені та космонавти з усього світу. Музей становить важливу сторінку вітчизняної космонавтики, адже ті зразки, які знаходяться у приміщенні музею, можуть скласти важливу сторінку інтересу не лише до космосу, але й фізики, геології, географії, історичного краєзнавства тощо [11].

До сьогоднішнього дня у Житомирі можна побачити сліди давньої культури на Замковій Горі, де у XIII-XVII століттях стояв могутній замок-фортеця. Його територія, яка перевищувала 3,5 десятини, була обгороджена дерев'яними стінами із баштами. Замок мав 109 гармат і гаківниць для захисту від ворожих нападів. У підземних ходах переховувалася місцева людність від татарських нападів [11].

У 1648 році, під час повстання Максима Кривоноса, замок був взятий штурмом, а його гарнізон розгромлений.

Єдиною старовинною будівлею, що збереглася в місті, є ратуша (магістрат), побудована в XVII столітті. Ратушу, зруйновану у 1941 році, відновлено в 1951 році, і вона є державним пам'ятником архітектури. Також варто відзначити кафедральний костюл (1746 рік) і Преображенський

кафедральний собор (1866-1874 роки) в російсько-візантійському стилі, де ікони написані російським академіком М. М. Васильєвим. Взагалі сакральна архітектура – це чи не націкавіша сторінка культурної історії Волині, зокрема й Житомирщини. Згадаємо окремі з них.

Михайлівська церква, споруджена у 1856 році, є однією з найстаріших кам'яних культових споруд православної церкви. Хоча це не найдревніша архітектурна пам'ятка, її історія відображає всі трагедії, що переживали український народ.

У середині ХІХ століття православний собор у місті обмежувався невеликою хатинкою, тоді як на Замковій площі гордо стояла велична кам'яна споруда Кафедрального костюлу, зведена ще у 1751 році.

У 1847 році місто нараховувало вісім церков, із них п'ять кам'яних і три дерев'яних. Із цих п'яти кам'яних церков лише одна була православною, решта належали католикам [20].

Найкращі уявлення про складне становище православної церкви у Волині, зокрема у Житомирі, мали представники українсько-російської спільноти міста, яка становила більшість. Один із них, відомий купець Михайло Федорович Хаботін, вирішив на свої кошти звести церкву. Краєзнавець Житомира, протоієрей Микола Трипільський, сказав: «У старості бездітний Хаботін вирішив збудувати дім Божий, віддавши цілу свою енергію і кошти цій святій справі...». Михайлові Федоровичу зустрілися значні труднощі на шляху до спорудження церкви. У 1856 році церкву завершили будувати, а того ж року її освятили [13].

Починаючи з 1927 року, у Житомирі залишалось лише православних храмів, але постійно функціонували лише два: на Смолянському і Вільському цвинтарях. Церкви використовувалися як склади, кінотеатри та спортивні зали. Утім, такою була їх доля у ХХ столітті.

Проте з 1942 року приміщення Святого Михайлівського храму почало знову використовуватись для своєї призначеної мети.

Після звільнення Житомира радянськими військами стало зрозуміло, що жодна з культових споруд міста, за винятком колишнього монастиря шаріток, серйозно не постраждала.

На початку 1944 року у місті було 19 архітектурних пам'яток, головним чином це були релігійні споруди, включаючи Михайлівську церкву. Проте у 50-х роках багато з цих споруд, таких як Михайлівська церква, Успенський храм на Подолі, будинок губернатора, жіноча гімназія, монастир колегії єзуїтів, міський театр, будинок ксьондзів, будинок окружного суду, зникли безвісти.

Щасливою винятком була Свята Михайлівська церква, яка, хоч і пройшла через три війни та була атакована бульдозерами атеїстичних архітекторів, все ж вціліла [18].

У жовтні 1991 року відповідно до рішення обласної Ради народних депутатів приміщення церкви було передано житомирській громаді Української автокефальної православної церкви.

<https://oda.zht.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/Program-ekonomichnogo-i-sotsialnogo-rozvytku-ZHytomyrskoyi-oblasti-na-2024-rik.pdf>

https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/Zbirnyk_2022_w.pdf

Нині ці пам'ятки поступово відроджуються, концентруючи навколо себе своїх прихильників та дослідників. Сподіваємося, що вони (ці пам'ятки) становитимуть ще одну цікаву сторінку національної історії України і знайдуть належну форму для їх популяризації у сучасній музейній практиці.

2.2. Специфічні музеї регіону в системі духовної практики сьогодення: музей космонавтики м. Житомира як культурний феномен.

Музеї регіону, які спеціалізуються на духовній практиці, можуть включати в себе різноманітні виставки, експонати та програми, спрямовані на дослідження та відображення різних аспектів релігійного життя та культурної спадщини. Деякі з них можуть бути спеціалізовані на конкретних релігійних традиціях або аспектах духовності, в той час як інші можуть досліджувати ширший спектр віровчень та практик.

Наприклад, у таких музеях можна знайти експозиції, присвячені релігійним текстам, святиням, обрядам і обрядовості, архітектурі церков та будівель релігійного призначення, а також життю та діяльності святих і духовних вчителів. Такі музеї можуть також включати в себе медіа-презентації, інтерактивні виставки та різноманітні програми для відвідувачів, спрямовані на поглиблення розуміння та дослідження духовних практик і традицій [21].

Музей космонавтики у місті Житомир може бути розглянутий як цікавий культурний феномен в контексті сучасної духовної практики. Незважаючи на те, що космонавтика не є безпосередньо пов'язаною з релігією, вона може викликати деякі духовні роздуми та відчуття в людей.

Музей космонавтики може слугувати не лише місцем для вивчення історії космічних досягнень, але й місцем для відчуття дива і надії, пов'язаних із дослідженням космосу. Він може надихати відвідувачів думати про місце людини в Всесвіті, про її потенціал для великих відкриттів і досягнень.

Крім того, музей космонавтики може стати місцем для розмірковувань про мир та співпрацю між націями у просторі. Космос є великим об'єктом для спільних зусиль різних країн, що може сприяти зближенню і розумінню між людьми з різних культур та релігійних спрямувань.

Отже, музей космонавтики у місті Житомир може відігравати важливу роль як культурний феномен, який стимулює духовні роздуми та підтримує віру в потенціал людства для досягнення великих цілей у просторі.

Музей космонавтики у м. Житомир є унікальним культурним феноменом, який відображає значущість космічних досягнень для міста, регіону і українського суспільства загалом. Ось деякі аспекти, які роблять Музей космонавтики у місті Житомир таким важливим культурним об'єктом:

1. *Історична цінність*: музей космонавтики у Житомирі є місцем, де зберігаються та представляються важливі історичні артефакти, пов'язані з космічними програмами України. Ці експонати розповідають історію української космонавтики та внесок міста у цю галузь.

2. *Освітня роль*: музей космонавтики у Житомирі не лише демонструє колекції космічних артефактів, але й виконує важливу освітню функцію. Відвідувачі можуть дізнатися більше про космічні досягнення України, а також про роль житомирських жителів у цьому процесі.

3. *Культурний символ*: музей космонавтики став важливим символом культурної самосвідомості міста Житомир. Цей об'єкт привертає увагу туристів і мешканців, підкреслюючи важливість космічних досліджень для розвитку міста та країни вцілому.

Таким чином, Музей космонавтики у місті Житомир є важливим культурним феноменом, який сприяє збереженню космічної спадщини, надихає наукові та технічні досягнення, а також сприяє розвитку української космонавтики та популяризації цих знань серед широкої громадськості. Музей космонавтики у м. Житомир - це важливий культурний об'єкт, що відображає роль, яку відіграв місто у розвитку української космонавтики. Ось декілька ключових моментів та цікавих фактів про Музей космонавтики у Житомирі:

1. *Заснування та історія*: музей був заснований з метою просвітництва та популяризації космічних досягнень України. Він є одним з найбільших у

своєму роді на території України та пропонує відвідувачам унікальні експозиції та інтерактивні елементи.

2. *Експозиція*: У музеї представлені різноманітні експонати, пов'язані з українськими космічними програмами, включаючи моделі ракет, супутників, космічних апаратів, а також особисті речі космонавтів та фотоматеріали.

3. *Освітні програми*: Музей космонавтики також проводить різноманітні освітні заходи, майстер-класи та лекції, спрямовані на підвищення інтересу до космосу, стимулювання наукових досліджень та розвиток космічних технологій серед молоді.

4. *Архівна колекція*: Музей має вражаючу архівну колекцію, що включає унікальні документи, фотографії, відеоматеріали та інші матеріали, які розкривають історію космічних досліджень в Україні [13].

Загалом, Музей космонавтики у м. Житомир є важливим центром культурного та наукового спадку, який сприяє утриманню пам'яті про досягнення української космонавтики та стимулює інтерес громадськості до космічних відкриттів. Він певною мірою розширює інформаційну базу освіти.

Музей космонавтики у м. Житомир запропонує різноманітні освітні програми, які спрямовані на підвищення інтересу до космосу, популяризацію науки та технологій у галузі космонавтики, а також стимулювання творчого мислення серед відвідувачів, особливо серед молоді. Ось декілька основних напрямків освітніх програм музею:

1. *Екскурсії для школярів*: Музей організовує спеціальні екскурсії для учнів шкіл різних вікових категорій. Під час екскурсій вони мають можливість дізнатися більше про історію космонавтики, побачити унікальні експонати та взяти участь у цікавих практичних заняттях.

2. *Майстер-класи та лекції*: Музей організовує регулярні майстер-класи з моделювання ракет, виготовлення супутників, а також лекції від відомих космічних дослідників та інженерів. Ці заходи сприяють розвитку технічних навичок та наукового мислення у відвідувачів.

3. *Наукові дослідження*: Музей підтримує наукові дослідження у галузі космонавтики та астрономії, співпрацюючи з ученими та науковцями, а також надаючи можливість молодим дослідникам здійснювати власні проекти та дослідження.

4. *Виставки та інтерактивні заходи*: Музей регулярно проводить виставки, ігри та інтерактивні заходи, які дозволяють відвідувачам зануритися у світ космосу, відчувати себе на місці космонавта та поглибити свої знання про велику невідому Всесвіту.

Музей космонавтики у м. Житомир – це унікальний заклад, який привертає увагу як місцевих мешканців, так і туристів із різних куточків світу. Перше, що вражає відвідувачів, це величезна модель ракети, яка розміщена перед входом до музею.

Усередині музейної експозиції можна знайти унікальні експонати, пов'язані з історією космонавтики в Україні та за кордоном. Від різноманітних моделей космічних апаратів до інтерактивних експозицій, які допомагають відвідувачам краще зрозуміти суть космічних подорожей.

Крім величезної кількості цікавого матеріалу, працівники музею завжди готові розповісти відвідувачам інформацію про кожен експонат та поділитися цікавими фактами з історії космонавтики. Музей космонавтики у Житомирі – це не лише місце для вивчення історії, а й джерело натхнення для всіх, хто мріє про дослідження космосу.

Нагадю декілька біографічних даних. Корольов Сергій Павлович також відомий як батько радянської космонавтики, був видатним ученим і конструктором ракетно-космічної техніки. Народився у 1907 році в Україні, С. Корольов мав великий вплив на розвиток космічних досліджень у світі. Він керував проектами, які дали початок епохальним подіям, таким як запуск першого штучного супутника Землі, "Супутника-1", у 1957 році.

Під керівництвом С. Корольова створено і запущено першу пілотовану космічну місію з космонавтом на борту; Юрій Гагарін став першою людиною

у космосі у 1961 році. Корольов також відіграв ключову роль у висадці людини на Місяць програмою «Аполлон».

Не тільки своїм науковим внеском, але й великим ентузіазмом та вірою в майбутнє космічних досліджень, Корольов завоював шану і повагу в усьому світі. Його спадщина живе й досі у космічних досягненнях сучасності.

Сергій Павлович Корольов, відомий радянський конструктор ракет і космічних апаратів, має свій власний національний музей космонавтики в місті Житомир, Україна. Цей музей присвячений життю та діяльності видатного вченого, який зробив значний внесок у розвиток ракетобудування та космонавтики.

У Національному музеї космонавтики імені Сергія Павловича Корольова відвідувачі можуть ознайомитися з історією космічних досягнень, експонатами, пов'язаними з роботою Корольова, моделями космічних апаратів та іншими унікальними артефактами. Це важливе місце для того, щоб вшанувати пам'ять великого вченого та дослідника космосу.

Невеликий будиночок на вулиці Леваневського у місті Житомир є місцем, яке має велике значення в контексті початку космічної ери. У цьому будинку народився і виріс Головний конструктор перших штучних супутників Землі і космічних кораблів, Сергій Павлович Корольов. Тепер на цьому місці розташований Меморіальний музей імені С. П. Корольова, який привертає відвідувачів з усього світу. У музеї представлено понад дві тисячі експонатів, багато з яких пов'язані з особистим і професійним життям вченого [11].

В меморіальній частині музею створено атмосферу давніх часів за спогадами матері Сергія Павловича, Марії Миколаївни Баланіной. Відвідувачі можуть побачити стіл, стільці, письмовий стіл, полицю з книгами, буфет, дитячу колиску, рідкісні фотографії та родинні реліквії, які викликають великий інтерес [21].

Експонати музею розповідають про життя і наукову діяльність С. П. Корольова, його внесок у розвиток космонавтики. В музеї представлені його праці, газетні публікації, листи, фотографії та інші артефакти.

Особливий інтерес викликає розділ експозиції, присвячений завоюванню космосу. Тут представлені фотографії, документи, речові експонати, які розкривають історію космічних досягнень від першого штучного супутника до сучасних днів.

Меморіальний музей імені С. П. Корольова є важливим центром, що відображає історію космічної ери та внесок України в освоєння космосу.

https://museum-portal.com/ua/muzeyi/78_muzey-kosmonavtiki-im--s-p--korolova

[https://nsku.org.ua/wp-](https://nsku.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%89%D0%B8%D0%BD%D1%96-2020.pdf)

[content/uploads/2020/12/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%D0%](https://nsku.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%89%D0%B8%D0%BD%D1%96-2020.pdf)

[BD%D0%B0-%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-](https://nsku.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%89%D0%B8%D0%BD%D1%96-2020.pdf)

[%D0%BD%D0%B0-](https://nsku.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%89%D0%B8%D0%BD%D1%96-2020.pdf)

[%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%89%](https://nsku.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%89%D0%B8%D0%BD%D1%96-2020.pdf)

[D0%B8%D0%BD%D1%96-2020.pdf](https://nsku.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%89%D0%B8%D0%BD%D1%96-2020.pdf)

Інакше кажучи, меморіальний сегмент у нинішній умовах майже завжди гарантує успіх. Тому акцент у музейній практиці потрібно робити і на цей сегмент. Хоча не лише історією живе пересічний відвідувач [23]. Йому цікава безліч речей, про які часто навіть не здогадується музейний працівник. Тож відповідна дослідницька діяльність має стати основою професійної музейної практики [22].

2.3. Новітні інформаційні технології в практиці регіональних музеїв: PR-технології та інші форми роботи з відвідувачами як вимога сьогодення.

Використання новітніх інформаційних технологій у практиці регіональних музеїв, таких як технології розширеної реальності (AR) та інші інтерактивні методи спілкування з відвідувачами, стає необхідністю у сучасному світі [24].

Однією з ключових інновацій є впровадження технологій розширеної реальності. Це дозволяє відвідувачам отримати унікальний досвід взаємодії з експонатами, розширюючи реальний світ інформацією, аудіовізуальними ефектами та інтерактивними можливостями. Наприклад, за допомогою AR-технологій можна відтворити історичні події чи віртуальні моделі артефактів, що допомагає відвідувачам краще зрозуміти контекст музейних експонатів.

Крім AR, важливо впроваджувати інші інтерактивні форми взаємодії з відвідувачами, такі як інтерактивні екрани, віртуальні екскурсії, мультимедійні презентації та ігрові елементи. Ці методи дозволяють залучити аудиторію різного віку та інтересів, зробити музейний візит цікавим та пізнавальним [27].

Окрім цього, важливо розвивати веб-платформи та мобільні додатки, які дозволяють відвідувачам отримувати інформацію про експозиції, розклад подій та інші корисні матеріали ще до візиту в музей. Це допомагає покращити планування відвідувань та збільшує доступність інформації про музей.

Загалом, використання новітніх технологій у роботі регіональних музеїв допомагає залучити більше відвідувачів, зробити їхні візити більш цікавими та пізнавальними, а також зберегти та презентувати культурну спадщину у сучасному форматі.

Сучасна теорія та практика музейної справи активно використовують терміни «інновації» та «інтерактивність», що охоплюють різні аспекти

музейної діяльності. Ці терміни включають в себе використання мультимедійних технологій та аудіовізуальних засобів у експозиціях, створення віртуальних музеїв у мережі Інтернет, цифрування музейних фондів та інші інноваційні методи роботи.

Необхідно провести уточнення та узагальнення понять «інновації» та «інтерактивність» в контексті різних галузей музейної діяльності. Це допоможе розмежувати та класифікувати ці концепції, а також визначити їхні спільні аспекти.

Сучасний підхід до музейної роботи передбачає спрямованість на соціальну та культурну місії музеїв, які стають не лише сховищем артефактів, а й центром для соціокультурних змін у громадах. Такий підхід дозволяє відвідувачам активно взаємодіяти з історією своєї громади та відчувати їхню причетність до неї.

Інноваційний розвиток музеїв передбачає використання цифрових технологій, таких як Beacon, які розширюють можливості експозиційного простору та сприяють більшій взаємодії з відвідувачами. Такий підхід сприяє системному розумінню та структуруванню сучасних аспектів музейної діяльності [24].

Взаємодія та комунікація, що передбачає двосторонній діалог між учителем і учнями (викладачами і студентами), зорієнтована на перетворення загальної інформації на особисті знання, визначається як інтерактивність. Цей принцип є основою музейно-педагогічної діяльності й підкреслює значення створення ефективного дидактичного середовища у музеї. У протиположності цьому, традиційні методи, такі як одноманітні екскурсії, мало залучають зворотного зв'язку між музейними працівниками та відвідувачами, які часто виступають у ролі пасивних слухачів.

Таким чином, концепція музейної «інтерактивності» переважно стосується науково-освітньої галузі музейної діяльності.

Інтерактивність науково-освітньої роботи музею проявляється у застосуванні різноманітних підходів до різних категорій відвідувачів,

включаючи ігрові та театралізовані елементи в екскурсіях та можливості для тактильного доступу до експонатів.

Наприклад, у Львівському музеї історії релігії проводяться «Родинні дні в музеї», які включають інтерактивні екскурсії з елементами гри, де костюмовані персонажі акцентують увагу на цікавих фактах та легендах. Також впроваджуються інтерактивні майстер-класи, де учні можуть набути навичок давніх ремесел та досліджувати давні орнаменти на прикладі музейних колекцій. Учасники таких заходів не лише перевтілюються у персонажів минулого, а й випробовують себе у різних ролях та професіях, що сприяє більш глибокому зануренню у музейний досвід [24].

Сучасні музейні експерти розглядають музейну педагогічну комунікацію через призму психологічного аспекту, який вони називають музестерапією. У роботі з дітьми застосовуються такі методи, як арттерапія, ігрова терапія, аудіотерапія, казкотерапія. Ці методи створюють інтегративний адаптивний механізм, який допомагає дітям активно адаптуватися до навколишнього середовища, сприяє їхній реабілітації та психічному розвитку. Використання інтерактивних елементів експозиції та інших форм музейної комунікації дає можливість взаємодіяти з дитиною на символічному рівні, щоб зрозуміти її приховані почуття та переживання. Наприклад, виготовлення писанок або малювання привабливих музейних експонатів птахів під акомпанемент аудіозаписів їхніх голосів допомагає виявляти та виражати різні позитивні емоції, такі як захоплення, радість тощо, а також допомагає у знятті напруженості психотравматичних ситуацій і знищенні хворобливої симптоматики.

Поєднання інновацій та інтерактивності часто використовується для навчальних цілей у музеях, з метою зробити процес навчання більш захоплюючим та привабливим, особливо для дітей [21]. Наприклад, у Віденському природничому музеї використовуються інтерактивні моделі, які викликають значний інтерес у відвідувачів, навіть серед школярів. Наприклад, за допомогою дворучної помпи відвідувачі можуть спостерігати,

як вулкан викидає лаву, а інтерактивна модель демонструє еволюцію коней, дозволяючи відвідувачам бачити, як виглядали предки коней у різні епохи. Такі заходи дозволяють дітям та дорослим не лише зануритися у музейний досвід, але й активно брати участь у ньому.

Ще однією галуззю, де зустрічаються «інновації» та «інтерактивність», є музейний маркетинг. Одним із ключових аспектів музейного маркетингу є ефективна стратегія привертання відвідувачів до музею. Тому музей повинен бути актуальним, цікавим, відомим та створювати комфортні умови для проведення часу відпочинку, враховуючи сучасні тенденції у сфері дозвілля та культури. У музейному маркетингу інноваційні методи (такі як PR, публіситі, партнерські відносини тощо) тісно взаємодіють з інтерактивними рішеннями (створенням рекреаційних зон, зон творчості, ігрових просторів, музейних магазинів, арт-кафе тощо). Вони об'єднуються під загальним поняттям «маркетингу інновацій», що передбачає розроблення та впровадження нових товарів, послуг та технологій для задоволення потреб споживачів, сприяючи ефективнішому конкурентному позиціонуванню на ринку та пошуку нових можливостей для розвитку.

Прикладом практичної реалізації інтерактивної маркетингової стратегії залучення відвідувачів до музею та використання інноваційних мультимедійних технологій є партнерська співпраця Британського музею з корпорацією Samsung, яка розпочалася у 2008 році. У результаті цієї співпраці було створено Цифровий пізнавальний центр (Digital Discovery Centre), де діти можуть долучитися до вивчення колекції музею та історії творів мистецтва за допомогою новітніх технологій, розроблених Samsung. Кожного року приблизно 10 тисяч дітей та молодих людей отримують можливість ознайомитися з колекцією Британського музею через ці інтерактивні методи [23].

Отже, в сучасній музейній теорії та практиці важливими аспектами є музейні інновації та інтерактивність, оскільки музеї повинні відповідати викликам сучасності. Поняття музейних інновацій охоплює структурні зміни

в музейній сфері, переосмислення ролі музею у суспільстві та використання новітніх технологій для поліпшення експозиційного простору та управління музейними фондами. Музейна інтерактивність, з свого боку, зосереджена на науково-освітній роботі музею і використанні інтерактивних методів для залучення відвідувачів до вивчення історії та культури через рольові історичні ігри, тактильні експонати та ін. [8].

Музейні інновації та інтерактивність часто взаємодоповнюють одне одного, особливо в контексті інтерактивних музейних уроків та екскурсій, де нові технології доповнюються інтерактивними методами. Комплексне використання інновацій та інтерактивності у музейному маркетингу дозволяє привернути нових відвідувачів, залучити фінансові ресурси та зробити музей конкурентоспроможним на ринку культурних послуг.

https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/26427/1/Semenova_Musei.pdf

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9>

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведений аналіз фахової літератури, наявної організаційно-культурної практики роботи музеїв у світі та на регіональному рівні засвідчив наступне:

- Фахової літератури стосовно становлення і розвитку музейної мережі в сучасних умовах наддостатньо. Однак вона має переважно загально-культурний характер, тобто майже не досліджується регіональний досвід, представлений переважно у працях окремих регіональних педагогів чи істориків-краєзнавців; чималий масив іноземної літератури, перекладений вже в Україні, ще не став предметом прискіпливого наукового студіювання та поширення в практику роботи музейних установ.

- Це особливо помітно на регіональному рівні, де функціонує чимало оригінальних музеїв, однак брак фінансування, кадрові проблеми, низький імідж установ у суспільній свідомості через вище наведене, не дає можливості використовувати регіональну мережу максимально повно для покращення духовності місцевого населення, а надто – молодого.

- новітні технології в музейну практику слабо впроваджуються через брак фахівців і елементарних коштів, хоча креативні індустрії, навіть законодавчо затверджені в Україні, могли б помітно розширити потенціал цих установ, зробити їх важливими у системі культурної діяльності в регіонах.

Стосовно ж самого музею, як організаційно-культурної установи, то тут також можна зробити чимало висновків, зокрема:

- По-перше, музей відрізняється від інших соціально-культурних установ тим, що він ґрунтується на унікальних пам'ятках матеріальної і духовної культури, які не можуть бути заміщені. Це робить його неповторним феноменом сучасної цивілізації.

- По-друге, сучасний музей є місцем, де зустрічаються минуле і сучасність, сприяючи адаптації до нових умов життя. Відвідувач вступає у

діалог з культурами, сприймає музейні цінності та поглиблюється у світ культури. Музей має подвійну мету: зберігати культурну спадщину для майбутніх поколінь і відкривати її для сучасників, розширюючи цей потенціал за допомогою не лише наявних інформаційних технологій, але й залучаючи до цього процесу громадськість.

- По-третє, музей пройшов еволюцію від простого зберігання експонатів до соціального інституту, що сприяє взаємодії культур на різних етапах розвитку. Однак ця практика мало ще реалізується у її регіональному вимірі через кадровий сегмент у галузі.

- По-четверте, зміни в соціально-політичному та культурному житті держави визначають нову роль музеїв як місць, що базуються на інноваційних інформаційно-комунікативних технологіях, здатних на комерційну діяльність та співпрацю з громадськістю.

- По-п'яте, впровадження сучасних інновацій у музеї можливе за умови державної підтримки, створення аналітичних центрів із маркетингу та менеджменту, залучення меценатських і спонсорських коштів. І територіальні громади в цьому плані можуть суттєво допомогти не лише музею, але й усім іншим установам культури, що знаходяться у межах їх впливу.

- Практична важливість даного дослідження полягає в можливості використання його результатів для викладання соціології, історії культури, музеєзнавства, організації туристичної діяльності та культурно-освітньої роботи.

- Роль музею в сучасному суспільстві: дослідження підтверджує важливість музеїв як центрів культурної спадщини та освіти. Музеї відіграють ключову роль у збереженні та популяризації історії, культури та мистецтва.

- Регіональний контекст: аналізуючи регіональний досвід, було виявлено унікальні особливості та проблеми, з якими зіштовхуються музеї в даному регіоні. Це може включати фінансові обмеження, недостатню увагу

від громадськості та потребу у розвитку нових методів привертання відвідувачів.

- Інновації та інтерактивність: одним із ключових висновків є необхідність впровадження інноваційних та інтерактивних підходів у музейну справу. Це може забезпечити збільшення зацікавленості відвідувачів та зробити музеї більш доступними та привабливими для широкого загалу.

- Важливість соціального взаємодії: робота також підкреслює значення співпраці музеїв із громадськістю, урядом, освітніми та культурними установами для досягнення спільних цілей у збереженні й популяризації культурної спадщини.

Остаточний висновок передбачає необхідність подальших досліджень у цій області, зокрема, щодо впливу інноваційних методів на відвідувачів музеїв, а також вивчення ефективності різних стратегій просування музейної діяльності у регіональному контексті.

Список використаної літератури

1. Аналітичний звіт. Стан фінансування культури та мистецтва з місцевих бюджетів у 2022 році: основні тенденції (2023). Укл. Т.Маршалок. ANTS, 183. [https:// drive.google.com/file/d/15m1c33evB5wzbAaiquxiQLT9CmFHn9-J/view](https://drive.google.com/file/d/15m1c33evB5wzbAaiquxiQLT9CmFHn9-J/view)
2. Білушак Т. М., Добровольська С. І. Європейські та національні аспекти охорони, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини: цифрові колекції у вебінформаційному середовищі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № (1). С. 41–52.
3. Білик Р. Р. Детермінанти регіонального розвитку у вимірі економічної безпеки України: Монографія. Львів: НАН України; ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І.Долішнього НАН України», 2016. 352 с.
4. Богдан О. Деякі аспекти культурних практик і культурної інфраструктури України: результати всеукраїнського опитування. Аналітичний звіт. Одеса, ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення», 2019. 75 с.
5. Берковський В. Як війна вплинула на культурне дозвілля молодих українців? [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https:// life.pravda.com.ua/columns/2023/03](https://life.pravda.com.ua/columns/2023/03).
6. Бистрицький Є. Культура і комунікація в глобальному світі. Київ : Дух і літера, 2020. 416 с.
7. Бовсунівська І. В., Бутник О. О. Децентралізація у сфері культури: досвід ефективної реформи європейських країн для України. *Інвестиції: практика і досвід*. 2018. № 24. С. 79–83.
8. Гаврилюк С. В., Надольська В. В. Музеї світу: комунікаційні стратегії та формування іміджу. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зб.* Вип. 48. Рівне: РДГУ, 2024. 575 с.

9. Гуменна О. Розвиток кластеру креативних індустрій в Україні. URL: <http://ukraine2030.org/uk/blog/view/104-Rozvitok-klasterukreativnih-industrij-v-Ukrayini>

10. Гриценко О. Культурний простір і національна культура: теоретичне осмислення та практичне формування: монографія. Київ : Ін-т культурології НАМУ, 2019. 256 с.

11. Децентралізація в культурі: створення Центрів культурних послуг. Міністерство культури та інформаційної підтримки. 2021. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/755/%D0%9C%D0%9A%D0%86%D0%9F_%D0%A6%D0%9A%D0%9F_12.02.2021__1_.pdf (дата звернення: 15.09.2020).

12. Десяте загальнонаціональне опитування: ідеологічні маркери війни (27 квітня 2022). [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/desyatyu_obschenacionalnyu_opros_ideologicheskie_markery_voyny_27_aprelya_2022.html?fbclid=IwAR0fAm17F_J-U11xUC58d98pKyt9P_z9VdpVT1XUgN2xgu8b4s6DFdnRUTs.

13. Дергачова Г.М. Івент-менеджмент: конспект лекцій; навчальний посібник. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 99 с.

14. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text> (дата звернення : 23.08.2020).

15. Дичковський С.І. Глобальні трансформації туристичних практик і технологій в контексті становлення цифрового суспільства: монографія. Київ: Ліра-К, 2020. 385 с.

16. Економічна стратегія України 2030 / Український інституту майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-sifrovoyu-ekonomikoju>. Html (дата звернення: квітень 2023)

17. Закон України «Про охорону культурної спадщини» / *Вісник Верховної Ради України*, 2019. інша законодавча база останніх років у питанні нового позиціонування України у світовому культурному просторі

18. Костриця М. Ю. Рідний край. Житомир: Житомирський вісник, 1996. С. 134.
19. Костриця М.Ю. Географія Житомирської області. Житомир : Житомирський вісник, 1993. С. 198.
20. Костриця М. Ю., Мокрицький Г. І. Церква Святого Архистратига Михаїла. Житомир: «Житомирський вісник», 1993. С. 31.
21. Кузьмук О. Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності. URL: [//http://old.niss.gov.ua/monitor/desember08/23.htm](http://old.niss.gov.ua/monitor/desember08/23.htm) (дата звернення: 14.06.2022)/
22. Куліков О. Івент-ринок: як зберегти кадри, клієнтів та якість. URL: [https:// adsider.com/ua/yvent-r-nok-kak-uderzhat-kadr-klyentov-y-kachestvo/](https://adsider.com/ua/yvent-r-nok-kak-uderzhat-kadr-klyentov-y-kachestvo/)
23. Культурна революція. 12 івентів, які змінили Україну. URL: [https:// life.nv.ua/ukr/blogs/kulturnaya-revolyuciya-12-iventov-kotorye-izmenili-ukrainu-50045540.html](https://life.nv.ua/ukr/blogs/kulturnaya-revolyuciya-12-iventov-kotorye-izmenili-ukrainu-50045540.html)
24. Культурні практики і культурна політика. *Актуальні питання соціокультурної модернізації в Україні. Аналітична доповідь* / А. Єрмолаєв, О.Левцун та ін. Київ, 2012. 169 с.
25. Мовчанівський Т. В. Бердичівський державний історико-культурний заповідник. Харків : Пролетар, 1931. С. 49.
26. «Цей неясний суб'єкт бажання»: вивчення демографічних, психографічних, особистісних та інших аспектів відвідування музеїв в Україні. Звіт за результатами кількісних і якісних досліджень чинної та потенційної аудиторій Національного музею мистецтв імені Богдана Київ: КМІС, 2013 та Варвари Ханенків [Електронний ресурс], Режим дос Чебаненко Т., Социальные функции музея на современном этапе исторического развития общества // Таврійські студії. Історичні науки / Респ. вищ. навч. заклад «Крим. ун-т культури, мистец. і туризма»; [редкол. : Габріслян О. А. (голов. ред.) та ін.]. Сімферополь : [Ариал], № 3. 2012.туу: <http://prostir.museum/ua/posu30333>

27. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ : Ін-т соціології НАН України, 2022. 410 с.

28. Українська культура: навч. посіб. Київ: наукова думка, 2021. 453 с.

У роботі використано й інтернет-джерела

<https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/6203>

[http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Mnf_2014_16_14)

[bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Mnf_2014_16_14](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Mnf_2014_16_14)

[http://mics.org.ua/wp-](http://mics.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-2.pdf)

[content/uploads/2017/08/%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-2.pdf](http://mics.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-2.pdf)

[https://www.researchgate.net/profile/Oksana-](https://www.researchgate.net/profile/Oksana-Salata/publication/344905365_EVOLUCIA_MUZEU_AK_SOCIOKULTURNOG_O_INSTITUTU_V_UMOVAH_PROCESU_GLOBALIZACII/links/5f9869b2a6fdccfd7b84a605/EVOLUCIA-MUZEU-AK-SOCIOKULTURNOGO-INSTITUTU-V-UMOVAH-PROCESU-GLOBALIZACII.pdf)

[Salata/publication/344905365_EVOLUCIA_MUZEU_AK_SOCIOKULTURNOG_O_INSTITUTU_V_UMOVAH_PROCESU_GLOBALIZACII/links/5f9869b2a6fdccfd7b84a605/EVOLUCIA-MUZEU-AK-SOCIOKULTURNOGO-INSTITUTU-V-UMOVAH-PROCESU-GLOBALIZACII.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Oksana-Salata/publication/344905365_EVOLUCIA_MUZEU_AK_SOCIOKULTURNOG_O_INSTITUTU_V_UMOVAH_PROCESU_GLOBALIZACII/links/5f9869b2a6fdccfd7b84a605/EVOLUCIA-MUZEU-AK-SOCIOKULTURNOGO-INSTITUTU-V-UMOVAH-PROCESU-GLOBALIZACII.pdf)

[https://old.honchar.org.ua/p/ekolohiya-muzejnoho-prostoru-realiji-i-perspektyvy-](https://old.honchar.org.ua/p/ekolohiya-muzejnoho-prostoru-realiji-i-perspektyvy-dosvid-ukrajiny-i-ssha/)

[dosvid-ukrajiny-i-ssha/](https://old.honchar.org.ua/p/ekolohiya-muzejnoho-prostoru-realiji-i-perspektyvy-dosvid-ukrajiny-i-ssha/)

[https://www.istvolyn.info/storage/uploads/C5GmYETXeGEbe131Mow1alteaGmd](https://www.istvolyn.info/storage/uploads/C5GmYETXeGEbe131Mow1alteaGmd4LMGd2xPSjp0.pdf)

[4LMGd2xPSjp0.pdf](https://www.istvolyn.info/storage/uploads/C5GmYETXeGEbe131Mow1alteaGmd4LMGd2xPSjp0.pdf)

[https://oda.zht.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/Program-ekonomichnogo-i-](https://oda.zht.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/Program-ekonomichnogo-i-sotsialnogo-rozvytku-ZHytomyrskoyi-oblasti-na-2024-rik.pdf)

[sotsialnogo-rozvytku-ZHytomyrskoyi-oblasti-na-2024-rik.pdf](https://oda.zht.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/Program-ekonomichnogo-i-sotsialnogo-rozvytku-ZHytomyrskoyi-oblasti-na-2024-rik.pdf)

https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/Zbirnyk_2022_w.pdf

https://museum-portal.com/ua/muzeyi/78_muzey-kosmonavtiki-im--s-p--korolova

[https://nsku.org.ua/wp-](https://nsku.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-)

%D0%BD%D0%B0-

%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%89%
D0%B8%D0%BD%D1%96-2020.pdf

[https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-
paper/2017/oct/6320/170519verstka.pdf](https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/oct/6320/170519verstka.pdf)

https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/26427/1/Semenova_Musei.pdf

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9>

Додаток 1

Додаток 2

Додаток 3

Додаток 4

Додаток 5

Додаток 6

